

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Fatma KARAMELEK

BANKA MÜŞTERİLERİNİN FİNANSAL OKURYAZARLIK DÜZEYİNİN ÖLÇÜLMESİ
İLE İLGİLİ BİR ARAŞTIRMA

İşletme Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2019

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Fatma KARAMELEK

BANKA MÜŞTERİLERİNİN FİNANSAL OKURYAZARLIK DÜZEYİNİN ÖLÇÜLMESİ
İLE İLGİLİ BİR ARAŞTIRMA

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Eda ORUÇ ERDOĞAN

İşletme Ana Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2019

Akdeniz Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Fatma KARAMELEK'in bu çalışması, jürimiz tarafından İşletme Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Programı tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Doç. Dr. Feride HAYIRSEVER BAŞTÜRK (İmza)

Üye (Danışmanı) : Dr. Öğr. Üyesi Eda ORUÇ ERDOĞAN (İmza)

Üye : Prof. Dr. Mehmet ŞEN (İmza)

Tez Başlığı: Banka Müşterilerinin Finansal Okuryazarlık Düzeyinin Ölçülmesi İle İlgili Bir Araştırma
--

Onay : Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Tez Savunma Tarihi : 08/02/2019

Mezuniyet Tarihi :/..../2019

(İmza)
Prof. Dr. İhsan BULUT
Müdür

AKADEMİK BEYAN

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Banka Müşterilerinin Finansal Okuryazarlık Düzeyinin Ölçülmesi İle İlgili Bir Araştırma” adlı bu çalışmanın, akademik kural ve etik değerlere uygun bir biçimde tarafımda yazıldığını, yararlandığım bütün eserlerin kaynakçada gösterildiğini ve çalışma içerisinde bu eserlere atıf yapıldığını belirtir; bunu şerefimle doğrularım.

İmza

Fatma KARAMELEK

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU
BEYAN BELGESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

ÖĞRENCİ BİLGİLERİ	
Adı-Soyadı	Fatma KARAMELEK
Öğrenci Numarası	20098504115
Enstitü Ana Bilim Dalı	İşletme
Programı	Tezli Yüksek Lisans
Programın Türü	(X) Tezli Yüksek Lisans () Doktora () Tezsiz Yüksek Lisans
Danışmanının Unvanı, Adı-Soyadı	Dr. Öğr. Üyesi Eda ORUÇ ERDOĞAN
Tez Başlığı	Banka Müşterilerinin Finansal Okuryazarlık Düzeyinin Ölçülmesi İle İlgili Bir Araştırma
Turnitin Ödev Numarası	1079645660

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışmasının a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana Bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 86 sayfalık kısmına ilişkin olarak, 08/02/2019 tarihinde tarafımdan Turnitin adlı intihal tespit programından Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nda belirlenen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan ve ekte sunulan rapora göre, tezin/dönem projesinin benzerlik oranı;

alıntılar hariç % 11

alıntılar dahil % 15 'tir.

Danışman tarafından uygun olan seçenek işaretlenmelidir:

(X) Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşmıyor ise;

Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporu'nun doğruluğunu onaylarım.

() Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşıyor, ancak tez/dönem projesi danışmanı intihal yapılmadığı kanısında ise;

Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporu'nun doğruluğunu onaylar ve Uygulama Esasları'nda öngörülen yüzdelerle sınırların aşılmasına karşın, aşağıda belirtilen gerekçe ile intihal yapılmadığı kanısında olduğumu beyan ederim.

Gerekçe:

Benzerlik taraması yukarıda verilen ölçütlerin ışığı altında tarafımda yapılmıştır. İlgili tezin orijinallik raporunun uygun olduğunu beyan ederim.

08/02/2019

(imzası)

Dr. Öğr. Üyesi Eda ORUÇ
ERDOĞAN

İÇİNDEKİLER

TABLolar LİSTESİ	iii
KISALTMALAR LİSTESİ	v
ÖZET	vi
SUMMARY	vii
ÖNSÖZ	viii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

FİNANSAL OKURYAZARLIK

1.1. Finansal Okuryazarlık	3
1.1.1 Finansal Okuryazarlık Tanımı	3
1.1.2 Finansal Okuryazarlık Göstergeleri	5
1.2. Finansal Farkındalık	6
1.3. Finansal Eğitim	7
1.4. Finansal Eğitim ve Finansal Okuryazarlık İlişkisi	9

İKİNCİ BÖLÜM

FİNANSAL TUTUM VE DAVRANIŞ, FİNANSAL OKURYAZARLIĞIN ÖNEMİ VE UNSURLARI

2.1. Finansal Tutum ve Davranış	11
2.2. Finansal Okuryazarlığın Önemi	13
2.2.1. Finansal Okuryazarlığın Birey ve Aile Açısından Önemi	13
2.2.2. Finansal Okuryazarlığın Finansal Sistem ve Ekonomi Açısından Önemi ...	14
2.3. Finansal Okuryazarlığın Unsurları	16
2.3.1. Para Bilgisi	16
2.3.2. Gelirle İlgili Bilgi	17
2.3.3. Para Yönetimi Bilgisi	17
2.3.4. Tasarruf ve Yatırım Bilgisi	17
2.3.5. Borçlanma ve Harcama Bilgisi	18
2.4. Finansal Okuryazarlıkla İlgili Yapılmış Çalışmalar	18

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

GEREÇ, YÖNTEM VE BULGULAR

3.1. Araştırmanın Amacı ve Tipi	23
3.2. Araştırma Soruları.....	23
3.3. Araştırmanın Evreni, Örnekleme.....	23
3.4. Verilerin Toplanması ve Zamanlaması.....	24
3.5. İkincil Veriler.....	25
3.6. Verilerin Analizi	25
3.7. Demografik Bulgular	26
3.8. Ölçeğe İlişkin Bulgular	29
3.8.1. Hanehalkı Bütçesi	29
3.8.2. Finansal Okuryazarlık Bilgisi	31
3.8.3. Finansal Ürünler.....	33
3.8.4. Emeklilik Planlaması	37
3.8.5. Finansal Eğitim	38
3.9. Finansal Okuryazarlık ve Farklı Boyutlarına İlişkin Düzeyler.....	38
3.9.1. Finansal Okuryazarlık Düzeyi	38
3.9.2. Finansal Davranışla İlgili İfadeler.....	39
3.9.3. Finansal Davranış Düzeyi	42
3.9.4. Finansal Tutumla İlgili İfadeler.....	43
3.9.5. Tasarruf Alışkanlığı ve Finansal Tutum Düzeyi	44
3.10. Bağımsız Örneklem t-Testi	45
3.11. ANOVA Testleri.....	48
SONUÇ.....	53
KAYNAKÇA.....	56
EK 1 - Anket Soruları	67
ÖZGEÇMİŞ	73

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 3.1 Cinsiyet.....	26
Tablo 3.2 Yaşanılan Yer.....	26
Tablo 3.3 Evde Kimlerle Birlikte Yaşandığı.....	27
Tablo 3.4 Son 7 Gün İçinde Ne Yapıldığı.....	27
Tablo 3.5 Yaş.....	28
Tablo 3.6 Eğitim.....	28
Tablo 3.7 İş Durumu.....	29
Tablo 3.8 Hane Halkı Bütçesi Var mı, Yok mu?.....	29
Tablo 3.9 Hanehalkı Geliri.....	30
Tablo 3.10 Hanehalkı Gelir Kaybı Durumunda Bütçe Sürdürülebilirliği.....	30
Tablo 3.11 Finansal Bilgi Özdeğerlendirme.....	31
Tablo 3.12 1000 TL'nin pay edilmesi.....	31
Tablo 3.13 Paranın Zaman Değeri.....	31
Tablo 3.14 Ödenen Faiz.....	32
Tablo 3.15 Basit Faiz.....	32
Tablo 3.16 Hesap Toplamı.....	32
Tablo 3.17 Önceden Duyulan Finansal Ürün.....	33
Tablo 3.18 Kişisel veya Ortaklaşa Biçimde Finansal Ürünlerden Birinin Sahibi Olma ..	34
Tablo 3.19 Son 2 yılda tekrar tercih edilen ürünler.....	35
Tablo 3.20 Finansal Ürün Kullanımında Seçim.....	35
Tablo 3.21 Daha sonra değersiz bulunan bir ürüne yatırım için tavsiye kabul etme	36
Tablo 3.22 Sahte bir hesapla finansal bilgi paylaşma.....	36
Tablo 3.23 Yetkisiz Birinin Kart Numarasını Kullandığının Keşfedilmesi.....	36
Tablo 3.24 Emeklilik Finansal Planlaması Özdeğerlendirme.....	37
Tablo 3.25 Emekliliğin Finansmanı.....	37
Tablo 3.26 Yatırım Araçlarının Riskleri ile İlgili Bilgi Düzeyi.....	38
Tablo 3.27 Finansal Okuryazarlık Bilgisi Düzeyi.....	39
Tablo 3.28 Paranın Yeterliliği.....	39
Tablo 3.29 Faturaları Ödeme.....	39
Tablo 3.30 Yatırım İçin Risk Alabilme.....	40
Tablo 3.31 Kişisel Finansal İşleri Yakından Takip Etme.....	40
Tablo 3.32 Uzun Vadeli Finansal Hedefler.....	40

Tablo 3.33 Finansal Durum	41
Tablo 3.34 Geçim Masrafları Konusunda Endişe	41
Tablo 3.35 Borçluluk Durumu	42
Tablo 3.36 Mevcut Finansal Durumdan Memnuniyet	42
Tablo 3.37 Finansal Davranış ve Finansal Ürün Tercihi	43
Tablo 3.38 Yarından Çok Bugün İçin Yaşama Eğilimi	43
Tablo 3.39 Harcamayı Tasarrufa Tercih Etme	44
Tablo 3.40 Para Harcama Eğilimi	44
Tablo 3.41 Tasarruf Alışkanlığı ve Tutum Düzeyi	45
Tablo 3.42 Cinsiyet ve Finansal Bilgi Düzeyi İlişkisi	46
Tablo 3.43 Cinsiyet ve Finansal Davranış İlişkisi	47
Tablo 3.44 Cinsiyet ve Finansal Tasarruf İlişkisi	47
Tablo 3.45 Finansal Bilgi ve Eğitim İlişkisi	48
Tablo 3.46 Finansal Davranış ve Eğitim İlişkisi	49
Tablo 3.47 Finansal Davranış ve Yaş İlişkisi	50
Tablo 3.48 Finansal Davranış ve İş Durumu İlişkisi	51

KISALTMALAR LİSTESİ

GEKA	Güney Ege Kalkınma Ajansı
INFE	International Network on Financial Education
OECD	The Organisation for Economic Co-operation and Development
OEEC	The Organisation for European Economic Co-operation
PACFL	President's Advisory Council on Financial Literacy
SPK	Sermaye Piyasası Kurulu
TCKB	Türkiye Cumhuriyeti Kalkınma Bakanlığı
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu

ÖZET

Günümüz toplumsal ve iktisadi koşullarında finansal okuryazarlık, üzerinde fazlaca durulmaya başlanan yeni ve ilgi çekici kavramlardan biri haline gelmiştir. Sosyo-ekonomik yapıdaki değişim, gelir dağılımındaki sorunlar, bölgesel gelişim düzeyindeki dengesizlikler, kırdan kente göç oranındaki artış ve bunlar gibi daha birçok neden finansal okuryazarlığın önemini vurgulayan değişim süreçleridir. Bireylerin, toplumun ve işletmelerin ekonomi içerisinde birer aktör oldukları düşünüldüğünde finansal okuryazarlık, ekonomik kararların doğru ve sağlıklı bir şekilde alınabilmesi ve sürdürülebilir bir ekonomi oluşturulabilmesi için son derece önemli hale gelmektedir.

Çalışmanın amacı finansal okuryazarlığın bileşenlerinin ve öneminin ortaya konularak banka müşterileri bağlamında toplumda finansal okuryazarlık düzeyinin ve taşıdığı özelliklerin tespit edilmesidir.

Çalışmada öncelikle finansal okuryazarlık kavramı üzerinde durularak finansal eğitim ve finansal okuryazarlık ilişkisi değerlendirilmektedir. Finansal okuryazarlığın bileşenleri ayrı ayrı ele alınmaktadır. Son olarak ise finansal okuryazarlığın önemi üzerinde durulmaktadır.

Çalışma kapsamında yapılan araştırmada nicel yöntem uygulanmış olup veri toplama tekniği olarak anket tekniğinden faydalanılmıştır. Kullanılan anket formu Cihangir ve Gemici (2017) tarafından uygulanmış ve güncellenmiş OECD/INFE çekirdek anketinin Türkçe'ye çevrilmiş halidir.

Anahtar Kelimeler: Finansal Okuryazarlık, Finansal Davranış, Finansal Bilgi

SUMMARY
A STUDY ON MEASUREMENT OF FINANCIAL LITERACY LEVEL OF
BANK CUSTOMERS

In today's social and economic conditions, financial literacy has become one of the new and interesting concepts that have begun to be overstated. Change in socio-economic structure, problems in income distribution, imbalances at regional development level, increase in the rate of migration from rural to urban, and many other reasons are changing processes that emphasize the importance of financial literacy. When we consider that individuals, society and businesses are actors in the economy, financial literacy becomes extremely important in order to make accurate and healthy economic decisions and to create a sustainable economy.

The purpose of this study is to determine the level of financial literacy and its characteristics in the society in the context of bank customers by revealing the components and importance of financial literacy.

In this study, the relationship between financial education and financial literacy is evaluated by focusing on the concept of financial literacy. Components of financial literacy are dealt with separately. Finally, emphasis is placed on the importance of financial literacy.

In the study, quantitative method was applied and questionnaire technique was used as data collection technique. The questionnaire used is translated into Turkish by the updated OECD/INFE core questionnaire implemented and updated by Cihangir and Gemici (2017).

Keywords: Financial Literacy, Financial Behaviour, Financial Information

ÖNSÖZ

Bireyin refahını tehdit eden bireysel finansal sorumluluk ve risklerinin gittikçe artması, finansal okuryazarlığın son dönemde önem kazanmasının nedenlerinden birisidir. Bankaların strateji ve politikalarına uygun çıkarmış olduğu ürünleri kullanan bireyler finansal kararlar almak zorundadır ve almış oldukları finansal kararlar bireylerin ekonomik refahını etkilemektedir. Bu çalışmada ekonominin en önemli unsurlarından biri olan bankalar ve hedef kitlesi olan banka müşterilerinin finansal bilgi, davranış, tutum ve tasarruf düzeyleri tespit edildi. Bireylerin finansal okuryazarlığının artması yalnızca kendisine değil, aynı zamanda yaşadığı topluma ve ülkeye fayda sağlayacaktır.

Tez çalışmamın planlamasında, araştırılmasında, yürütülmesinde ve oluşumunda ilgi ve desteğini esirgemeyen, bilgi ve tecrübelerinden yararlandığım, yönlendirme ve bilgilendirmeleriyle çalışmamı bilimsel temeller ışığında şekillendiren Sayın Hocam Dr. Öğr. Üyesi Eda Oruç ERDOĞAN'a, birlikte geçirebileceğimiz zamanlardan ödünç aldığım oğlum Ahmethan KARAMELEK'e, tez çalışmamın her aşamasında desteğini esirgemeyen eşim Gürhan KARAMELEK'E sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Fatma KARAMELEK

Antalya, 2019

GİRİŞ

Günümüz toplumsal ve iktisadi koşullarında finansal okuryazarlık, üzerinde fazlaca durulmaya başlanan yeni ve ilgi çekici kavramlardan biri haline gelmiştir. Sosyo-ekonomik yapıdaki değişim, gelir dağılımındaki sorunlar, bölgesel gelişim düzeyindeki dengesizlikler, kırdan kente göç oranındaki artış ve bunlar gibi daha birçok neden finansal okuryazarlığın önemini vurgulayan değişim süreçleridir. Bireylerin, toplumun ve işletmelerin ekonomi içerisinde birer aktör oldukları düşünüldüğünde finansal okuryazarlık, ekonomik kararların doğru ve sağlıklı bir şekilde alınabilmesi ve sürdürülebilir bir ekonomi oluşturulabilmesi için son derece önemli hale gelmektedir.

Dünyada mevcut ekonomik gelişmelerle birlikte finans piyasaları gelişmektedir. Böylelikle finansal araçlar da çeşitlenmektedir. Bu nedenle finansal sistemin kendi karmaşıklığı da artmaktadır. Bu karmaşıklık içerisinde aktörler karşılaştıkları sorunları çözmek ve aldıkları finansal kararlarda etkinliği sağlayabilmek için finansal bilgi düzeylerini artırmak durumundadırlar. Tüketim, yatırım, tasarruf, bütçeleme vb. finansal kararların etkin ve doğru bir biçimde alındığı takdirde günlük yaşam kaliteli hale gelebilir ve finans piyasaları etkin ve verimli olabilir. Bundan dolayı finansal kararlar hem bireyler hem de ekonomi açısından son derece önemlidir (Tüfekçi vd., 2017:60).

Çalışmanın amacı finansal okuryazarlığın bileşenlerinin ve öneminin ortaya konularak banka müşterileri bağlamında toplumda finansal okuryazarlık düzeyinin ve taşıdığı özelliklerin tespit edilmesidir. Bu amaç doğrultusunda çalışmanın kapsamı; finansal okuryazarlığın ilişkili olduğu kavramların, finansal okuryazarlığın unsurlarının ve literatürü oluşturan çalışmaların araştırma bulgularının ortaya konulması, ayrıca araştırma Türkiye ölçeğinde yapıldığı için Türkiye'deki bankacılık sektörü, bankacılık işlemleri ve müşteri ilişkileri üzerinde şekillenmiştir.

Çalışmanın ilk bölümünde finansal okuryazarlık kavramı üzerinde durularak çeşitli tanımlara yer verilerek finansal eğitim ve finansal okuryazarlık ilişkisi değerlendirilmektedir. İkinci bölümde ise finansal okuryazarlığın bileşenleri ayrı ayrı ele alınmaktadır. Finansal okuryazarlığın unsurları ve önemi üzerinde durulmaktadır. Ayrıca yine bu bölümde literatüre katkı yapmış olan çalışmalara yer verilmiştir. Üçüncü bölümde çalışma kapsamında yürütülen araştırmaya ilişkin yöntem ve araçlar üzerinde durulmuştur. Dördüncü bölümde verilerin analizi ve bulgular ortaya konulmuş olup çalışma sonuç kısmı ile tamamlanmıştır.

Çalışma kapsamında yapılan araştırmada nicel yöntem uygulanmış olup veri toplama tekniği olarak anket tekniğinden faydalanılmıştır. Kullanılan anket formu Cihangir ve Gemici (2017) tarafından uygulanmış ve güncellenmiş OECD/INFE çekirdek anketinin Türkçe'ye çevrilmiş halidir.

Araştırma için belirlenen örneklem banka müşterilerinden oluşmaktadır. Çalışma Antalya'da yapılmıştır. Nisan 2018-Mayıs 2018 tarihleri arasında 175 kişiyle anket gerçekleştirilmiştir.

Çalışmanın özgün yanlarından biri OECD/INFE ölçeği kullanılarak yapılmış olmasıdır. Pek çok çalışma farklı ölçekler ve anket sorularının bileşiminden oluşmakta iken bu çalışmada OECD/INFE çekirdek ölçeği doğrudan doğruya uygulanmıştır. Ayrıca pek çok çalışma finansal okuryazarlığı tek boyutla ve demografik değişkenlerle ilişkisi bakımından ele alırken OECD/INFE ölçeği finansal okuryazarlığı finansal davranış, ürün kullanımı ve bilgi düzeyi gibi farklı bileşenlerle bir arada değerlendirebilme imkânı sunmaktadır.

Finansal ürün tercihi için yapılırken farklı seçenekler dikkate alınırken profesyonel tavsiye alınmamaktadır. Uzun vadeli finansal planlar, harcama temayülü taşımakta veya tutucu ve risksiz yatırımlara yönelinmektedir. Yine de katılımcıların tasarruf yanlı bir tutum içinde oldukları, para harcamaya yönelik ifadelerin genel olarak düşük düzeyde kaldığı tespit edilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

FİNANSAL OKURYAZARLIK

1.1. Finansal Okuryazarlık

Finansal okuryazarlık ile ilgili pek çok tanım mevcuttur. Farklı yaklaşımlar ve göstergeler finansal okuryazarlık kavramının da farklı şekilde tanımlanmasına kaynaklık etmektedir. Bu açıdan tanımlamanın ve genel göstergelerin üzerinde durulması gerekmektedir.

1.1.1 Finansal Okuryazarlık Tanımı

Finansal okuryazarlığa ilişkin çok farklı içerikte ve kapsamda tanım bulunmaktadır. Tüketici eğitimi araştırması ve Amerika Birleşik Devletleri'nde başlayan girişimlerin ortaya çıkmasıyla finansal okuryazarlık üzerine düşünceler 1900'lerin başlarına dayanmaktadır (Jelley 1958). Finansal okuryazarlık ile ilgili olarak ise, ilk kez, 1997 yılında Kişisel Finansal Okuryazarlık için Jump Start Koalisyonu bir yapı olarak finansal okuryazarlığı desteklemiştir (Hastings vd., 2012).

Remund (2010: 289) finansal okuryazarlığı “bir kimsenin bütçeleme, tasarruf, borç alma ve yatırım gibi anahtar finansal kavramları anlama, bu sayede doğru finansal kararlar ve planlama yolu ile kişisel finansal durumunu idare etme yeteneği” olarak tanımlarken, Huston (2010) “bireyin etkin finansal kararlar alma becerisi” olarak tanımlamıştır. Finansal bilgi olmadan bir beceriden de söz etmek güçtür. Bu açıdan Lusardi (2008) finansal okuryazarlıkla ilgili olarak, bilginin temel düzeyi ve ileri düzey finansal okuryazarlık bilgisi olarak ikili bir ayrım yapmaktadır. Finansal okuryazarlık, "temel düzeyde faiz oranları, enflasyonun etkileri ve risk çeşitlendirmeye ilişkin iken, ileri düzeyde borsa ve yatırım (hisse senedi, tahvil) ile ilgili bilgileri içerir. Ayrıca finansal okuryazarlık finansal ürünler, finansal kurumlar ve finansal planlama gibi daha genel konuları kapsayan bir kavramdır" (Xu ve Zia'dan aktaran Barış, 2016).

Huston (2010); 71 makale üzerinden finansal okuryazarlıkla ilgili önde gelen tanımları tespit ederek 7 ortak tanıma ulaşmıştır. Bunlar şu şekilde sıralanabilir (Huston (2010)'dan aktaran Şamiloğlu vd., 2016: 309);

"Finansal okuryazarlık, paranın yönetimi ve kullanımı konusunda doğru, verilen bilgiler ışığında yargıda bulunabilme ve efektif kararlar alabilme yeteneğidir (Noctor, 1992: 21-24). Kişisel finansal okuryazarlık, parasal iyiliği etkileyecek şahsi finansal durumlar hakkında; okuma, analiz etme, yönetme ve iletişime geçebilme becerisidir. Bu

tanım finansal kararlar alabilmeyi, para ve finansal konuları sıkıntısız bir şekilde tartışabilmeyi, gelecek hakkında planlar yapabilmeyi ve günlük finansal kararları değiştirebilecek hayati olaylara ve genel ekonomik koşullara göre pozisyon alabilmeyi kapsar (Vitt, 2000: 5-9). Finansal okuryazarlık, insanların modern toplumda hayatta kalabilmek için ihtiyaç duyduğu temel bilgidir (Kim, 2001: 215-241). Finansal bilgi, günlük toplumsal fonksiyonları yerine getirebilmek için anlaşılması gereken, anahtar finansal kavramlardan oluşur (Bowen, 2003: 33-39). Tüketici okuryazarlığı kişinin sahip olduğunu düşündüğü ya da gerçekten sahip olduğu finansal bilgi olarak tanımlanır (Courchane, 2008: 128-138). Finansal okuryazarlık, bireyin finansal kavramları anlayıp kullanabilmesine atıfta bulunan kavramdır (Servon ve Kaestner, 2008: 271). Finansal okuryazarlık; bir insanın finansal kavramları anlayabilme ve kullanabilme yeteneğidir (Servon ve Kaestner, 2008: 271).

Finansal okuryazarlık ile ilgili tanımlardan bazılarında kavram finansal bilgi düzeyi ilişkilendirilmektedir. Bu bakımdan yapılan tanımlarda finansal okuryazarlık bireylerin gelir, birikim, harcama, borçlanma ve yatırım kararlarını alma yeteneği ve bilgi düzeyi (Moore, 2003: 4; Hilgert ve Hogart, 2003: 310; Lusardi ve Mitchell, 2007: 206; Mandell'den (2007) aktaran Çam vd., 2018) şeklinde tanımlanmaktadır.

Finansal okuryazarlık denilen kavram; bireylerin, temel finansal ürün ve hizmetlerde, yatırım-tasarruf ilişkilerinde, gelecek kaygılarının az da olsa önüne geçmek için gereken emeklilik planlarında, kendi veya yakınlarının can ve mal güvenliği için gerekli olan sigorta işlemlerinde, kullanılan araçların ve bu araçlara ilişkin özelliklerin temel düzeyde anlaşılıp, bilgi ve becerilerini artırarak ona göre verilecek kararlardan elde edilecek faydanın lehte muhasebeleştirilmesidir (Baysa ve Karaca, 2016).

Finansal okuryazarlık, bireylerin birikim, gelir ve yatırımlarını rasyonel değerlendirerek, bütçelerini doğru biçimde yönetme yetkinliğini kazanmış olması olarak da tanımlanabilir (Parmaksız ve Oymak, 2017: 170).

Finansal okuryazarlıkla ilgili Gutnu ve Cihangir'in (2015) yaptığı kapsamlı bir tanımda finansal okuryazarlığın "bütçeleme, tasarruf, yatırım, ödünç alma/verme, sigortalama, çeşitlendirme ve gelir-gider eşleştirmesi" ile ilgili uygulamaları kapsadığı ifade edilmiştir. Bu açıdan finansal müşteriler finansal ürün ve hizmetlerle ilgili kavramları bilir ve becerilerini geliştirirler. Bu sayede riskleri, fırsatları görebilir, bilinçli tercih yapabilirler. Sağlıklı biçimde borçlanabilir, sürecin unsurlarını yönetebilirler (Gutnu ve Cihangir, 2015: 416).

Finansal okuryazarlığın en genel tanımı, bir kişinin para yönetimi konusundaki yeterliliğine işaret etmektedir (Zarcadoolas, Pleasant ve Greer 2006). Nitekim, Amerika Birleşik Devletleri'nde finansal okuryazarlık üzerine çalışan komiteler tarafından kullanılan standart okuryazarlık tanımı, “toplumda işlev görmek, hedeflerine ulaşmak ve bilgi ve potansiyelini geliştirmek için” basılı ve yazılı bilgileri kullanmak olarak yapılmıştır (Kirsch vd., 2001: 3). Araştırma çalışmalarının incelenmesine dayanarak, finansal okuryazarlığın birçok kavramsal tanımı dört kategoriye ayrılır:

- "Finansal kavramlar bilgisi,
- Kişisel finans yönetme becerisi,
- Finansal karar verme becerisi ve
- Gelecekteki finansal planlama" (Remund, D. L, 2010; Kimiyaghalam ve Safari, 2015: 82). Finansal okuryazarlık ile ilgili araştırmalar yayınlayan sayısız bilim insanının bu kavramı açıkça tanımlamamış veya çok farklı tanımlamış olduklarını belirtmekte fayda vardır (Meier ve Sprenger 2007; Servon ve Kaestner 2008).

Bütün bunların yanında finansal okuryazarlık; finansal kavram, finansal bilgi, finansal ürün ve bunlara ilişkin uygulamaları içeren aynı zamanda da bunlara ilişkin temel düzeyde bilgi sahibi olmayı, bilgi sahibi olabilmenin yanında da bu bilgileri kullanıp uygun kararlar alabilmeyi ifade eden bir alandır (Bayram, 2010: 12; Baysa ve Karaca, 2016).

1.1.2 Finansal Okuryazarlık Göstergeleri

Finansal okuryazarlığın içeriğini ve tanımlamasını belirleyen önemli bir husus da finansal okuryazarlık göstergeleridir. Amerika Birleşik Devletleri'nde Başkanlık makamına finansal okuryazarlık konusunda danışmanlık görevini icra eden finansal okuryazarlık komitesi, bireylerin finansal okuryazar olarak kabul edilmelerine ilişkin aşağıdaki kavramları bilerek uygulayabilmeleri gerektiğini ifade etmektedir. Bunlar şu şekilde sıralanabilir:

- "- Sermaye piyasa sistemi ve finansal kurumlar,
- Nakit akış durumu ve nakit akışını pozitif tutmak ve geliştirmek,
- Kaynaklar ve öncelikleri göz önüne alarak tutarlı bir harcama planı geliştirmek,
- Acil durum fonu kurma,
- Hangi riskin alınacağına karar vermek ve risk yönetimi stratejisinin geliştirilmesi,
- Çeşitli finansal sahtekârlıktan ve kimlik hırsızlığından kendini koruyabilmek,
- Temel yatırım ürünlerini, risk ve getiri ilişkisini doğru zamanda seçmek,
- Çalışanların sosyal haklarını, tasarruf hesaplarını ve vergi avantajlarını nasıl değerlendireceğini bilmesi,

- Güvenli bir emeklilik için uygun bir planlama stratejisi geliştirmek,
- Beklenmedik durumlara karşı (ölüm, sakatlık gibi) finansal güvenlik sağlamaya ilişkin planlama ve sigorta" (PACFL, 2008: 36-37; Saraç; 2014: 4-5).

1.2. Finansal Farkındalık

Finans sektörü, insanların gündelik ihtiyaçlarından emeklilik birikimlerine kadar farklı amaçlara hizmet etmektedir. Finans, bütün bir yaşamın her alanında ortaya çıkmaktadır. Böyle bir durum bireylerin kendi finansal durumlarını yönetebilmelerini bir gereklilik haline getirmektedir (Bayram, 2015: 2; Yardımcıoğlu ve Yörük, 2016: 176).

Finansal farkındalık finansal tüketici ve yatırımcılar açısından finansal ürünler ve kavramlar ile ilgili olarak bilgi ve anlayışlarını geliştirmelerini ve yönlendirmelerini sağlayan bir süreç olarak tanımlanabilir. Bu sayede objektif önerilerle bilgilerini finansal risk ve fırsatları daha iyi fark etmeleri yönünde kullanabilirler. Daha bilinçli tercihlerde bulunurlar. Bu konuda nasıl yardım almaları gerektiği hususunda öngörüde bulunabilirler. Bu süreç aynı zamanda tüketici ve yatırımcılar açısından finansal refahlarını artırmak için diğer tüm etkin faaliyetleri yapmalarına da yarar. Bu süreç;

- Tüketiciye durum, veri ve finansal fırsat, seçenek ve sonuçların farkına varmalarını sağlayan özel bilgileri sağlamayı içerir.
- Bireylerin finansal terim ve kavramları anlamaları için gerekli yetenek ve gücü eğitim ve rehberlik yolu ile elde etmelerini sağlamayı içerir.
- Tüketiciye finansal konu ve ürünler hakkında kapsamlı danışmanlık vererek, ellerine geçen finansal bilgi ve yönlendirmeleri en iyi şekilde değerlendirmelerini sağlar (<http://www.ekodialog.com/Konular/finansal-farkindalik-nedir.html>, erişim tarihi: 11.02.2019).

Tanımlardan anlaşılabilceği üzere finansal okuryazarlık aynı zamanda bir tür finansal farkındalık olarak da ifade edilebilir. Finansal farkındalığı gittikçe önemli kılan etkenleri;

- Finansal Ürünlerin Karmaşıklığı
- Finansal Ürünlerin Sayısında Artış
- Nüfus Patlaması ve Artan Yaşam Süresi
- Emekli Maaşı Düzenlemelerindeki Değeriklikler
- Gelirdeki Değerimler
- Sermaye Piyasalarındaki Değerimler Şeklinde sıralamak mümkündür.

Finansal farkındalığın en temel çıktıları üç gruba toplanabilir. Bunlar; İlgili finansal bilgiyi arama becerileri, İlgili finansal bilgiyi eleştirel bakış açısıyla değerlendirme becerileri, Faydalı finansal kararlar alabilmek için bu finansal bilgiden yararlanma becerileridir. Bu çıktıların topluma sağlayabileceği katkılar ise,

- Ekonomi ve Finansal Piyasalara Faydaları
- Finansal Farkındalığın Tüketicilere Faydaları şeklindedir (Temizel, 2010: 6; Yardımcıoğlu ve Yörük, 2016: 177).

1.3. Finansal Eğitim

Hükümetlerarası olarak adlandırılan uluslararası bir kuruluş olan OECD'nin de son yıllarda finansal okuryazarlık konusunda çalışmaları bulunmaktadır. İktisadi İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD), İkinci Dünya Savaşı sonrasında Avrupa'nın yeniden yapılandırılması için Amerika Birleşik Devletleri ve Kanada'nın oluşturdukları Marshall Planı'nın birlikte yürütülmesini sağlamak amacıyla 1947 yılında oluşturulan OEEC'nin (Avrupa Ekonomik İşbirliği Örgütü) sonrasında kurulmuştur. OECD, üye ülkelere politika deneyimlerini karşılaştırabilecekleri, ortak sorunlarına çözüm arayabilecekleri, en iyi mevzuat ve uygulama yöntemlerini belirleyebilecekleri, ulusal ve uluslararası politikalarda eşgüdüm sağlayabilecekleri bir platform sağlamaktadır. Çok boyutlu bir yaklaşım izleyen OECD'nin veri tabanları kamu maliyesi, ekonomik göstergeler, yatırım, ticaret, tarım, sağlık, enerji, çevre, işgücü, istihdam ve göç gibi birçok farklı alanı ve bunların yatay etkileşimini kapsamaktadır. OECD, makroekonomik inceleme ve analiz içeren çalışmalarının yanı sıra, eğitim, nüfusun yaşlanması, emeklilik ve sigortacılık sistemleri, göç, çevre, su, iklim değişikliği, sürdürülebilir kalkınma ve kalkınma yardımları gibi konulardaki çalışmaları ile hem üyelerinin hem üye olmayan ülkelerin yapısal alanlardaki gelişimine katkı sağlamaktadır (http://oecd.dt.mfa.gov.tr/Content/assets/consulate/images/localCache/1/frqd4xyo3pags3ruhkwu34nbTurkey%20brochure_Turc_visa3.pdf, erişim tarihi : 11.02.2019).

OECD tarafından yapılan bir tanımda finansal eğitim, finansal risk ve fırsatlardan daha fazla haberdar olmak, bilinçli seçimler yapmak, yardıma ihtiyaç duyulduğunda nereye başvurulacağını bilmek, bireylerin finansal refahlarını artırmak ve piyasalarda haklarını korumalarını sağlamak için etkin kararlar alabilme adına gerekli beceriyi geliştirdikleri süreç olarak ifade edilmektedir (OECD, 2005; Barmaki, 2015).

Finansal eğitime ilişkin farklı tanımlar yapılmış olmakla birlikte genel olarak incelendiğinde; finansal eğitim ile ilgili tanımlar;

a. para ve varlıkları yönetme, bankacılık, yatırım, kredi, sigorta ve vergiye ilişkin konular hakkında bilgili ve eğitimli olma;

b. para ve varlık yönetimine ilişkin temel konseptleri anlama (ör: yatırımlarda paranın zaman değeri ve riski dağıtma vb.) ve

c. bu bilgiyi kullanma, finansal kararları planlama, uygulama ve değerlendirme becerisini kapsamaktadır (Hogarth, 2006; OECD, 2009; Barmaki, 2015).

Hane halkı esas alındığında araştırmalar yüksek finansal okuryazarlığın daha iyi finansal sonuçlara yol açıp açmadığı ve eğer öyleyse, hanelerin finansal okuryazarlık seviyelerini iyileştirmek için kaynak harcamanın gerekliliği üzerinde durmaktadır. Lusardi ve Mitchell (2007) finansal okuryazarlığı iki gruba ayırmaktadır: temel ve gelişmiş finansal okuryazarlık. Temel finansal okuryazarlığı basit faiz hesaplama, faiz hesaplama, enflasyon, paranın zaman değeri ve para yanılması gibi konularda sorular kullanarak ölçmektedirler. Jappelli ve Padula (2013), yapılan bu çalışmalara yüzdeleri hesaplayabilmek ve indirim olduğunda mal fiyatlarını hesaplamak gibi kategoriler eklemiştir. Gelişmiş finansal okuryazarlık, hisse senetleri ve tahviller arasındaki fark, borsa işlevi, risk çeşitlendirme ve tahvil fiyatları ile faiz oranları arasındaki ilişki hakkındaki bilgilerle ilişkilidir.

Finansal eğitimle bireysel yatırımcının tasarruf motivasyonunun artırılması söz konusudur. Yatırım yönetiminin yapılması, finansal araçlar ile kurulan ilişkilerin sağlıklı biçimde yönetilmesi, finansal dolandırıcılığa karşı bilinçli olunması, kredi kullanımı ve finansal güvenlik ile ilgili dinamik bir süreci ifade etmektedir. Toplumun bütününe atfen finansal okuryazarlık oranının artırılması, finans kültürünün yaygınlaştırılması, yerleşik davranış kalıplarının ve önyargıların değiştirilmesi yönündeki faaliyetlerin bütününe denir (Altıntaş, 2008; GEKA 2016).

Finansal eğitimin önemi ve gerekliliği ile ilgili olarak OECD tarafından dikkate alınan faktörler şu şekilde sıralanabilir (OECD, 2005; GEKA 2016):

a. Finansal ürünlerin karmaşıklığı: Faiz oranlarından, tahvil, bonoya kadar değişik finansal enstrümanların finansal piyasa içinde değerlendirilmesi, tüketicilerin karar vermelerini zorlaştırmaktadır.

b. Finansal ürünlerin giderek artan sayısı: Bilgi ve iletişim teknolojilerinin gelişimiyle finansal ürünlerin ve ürünlere ulaşımın oldukça kolaylaşması, yatırım tercihlerinde zorluklar oluşturmaktadır.

c. Yaşam sürelerinin uzunluğu: Kimya ve sağlık sektöründe yaşanan gelişmeler bireylerin yaşam sürelerinin daha uzun ve kaliteli olmasını sağlamaktadır.

d. Emeklilik düzenlemelerinde değişiklikler: Devletlerin sağladığı emeklilik olanakları dışında bireysel emeklilik primi ödeme ya da bu primleri farklı finansal enstrümanlar yolu ile değerlendirme, daha refah bir emeklilik yaşamı arzusu içinde olmayı beraberinde getirmektedir.

e. Düşük finansal okuryazarlık düzeyi: Özellikle düşük eğitilmiş, düşük gelirli sınıfların finansal okuryazarlık düzeyinin düşük olması, finansal piyasalar için bir sorun olarak görülmektedir.

1.4. Finansal Eğitim ve Finansal Okuryazarlık İlişkisi

Eğitim veya daha spesifik olarak, finansal eğitim bazen vekil olarak da kullanılır. Örneğin Mandell ve Klein (2009), finansal okuryazarlığın bir göstergesi olarak bir finansal yönetim kursu alma durumu üzerinde durur. Mandell ve Klein (2009), bir finansal yönetim kursu almış olan kişilerin, finansal konularda, kursu almayanlardan farklı davranışlar gösterip göstermediğini sorgular. Bir kursa katılmak, daha fazla finansal okuryazarlığa sahip olmak ve finansal davranış ögesi olan tasarruflu olma davranışı üzerinde dururlar. Ancak bir kursun finansal okuryazarlığı arttırdığı veya finansal davranışı iyileştirdiği hipotezlerini destekleyen kanıt bulamamışlardır.

Finansal okuryazarlık ve finansal eğitim kavramları iç içe geçmiş kavramlardır. Finansal eğitim ile başlayan dinamik süreç finansal okuryazarlıkla sonuçlanmaktadır (Gökmen, 2012; GEKA 2016).

Finansal eğitim yolu ile finansal okuryazarlık düzeyinin yükseltilmesi ile birlikte bireyler finansal ürün ve hizmetlerin nasıl işlediği ile ilgili bilgi sahibi olabilmektedir. Bu açıdan bireyler çıkarlarına en uygun finansal kararları alabilmektedir. Aynı zamanda finansal risklerin bilinçli biçimde yönetilmesi de mümkün olur. Eğer finansal okuryazarlık kavramının toplumda uygulama alanı bulabilmesi ve yaygınlaştırılması isteniyorsa bu noktada eğitim ihtiyaçlarının analiz edilmesi, boyut ve içerik tespiti yapılmalı ve buna uygun olarak eğitim programlarının geliştirilmesi son derece önemli ve gereklidir. Eğitim uygulamalarında hedef kitleyi oluşturacak olan toplum kesimleri açısından finansal okuryazarlığa ilişkin eğitim ihtiyaçları farklılık gösterebilir. Farklı ihtiyaçlar göz önünde bulundurularak toplum kesimlerinin farklı yapılarına uygun eğitim içerikleri tasarlanmalıdır (Temizel ve Bayram, 2011: 74).

Finansal eğitimin finansal piyasalardaki dűşűk kaliteli davranışların űstesinden gelme açısından kıymetli bir araç olduğu anlaşılmaktadır. Zira Campbell (2006), eğitimin ve servetin hane halkının finansal piyasalardaki hatalarına etkilerini analiz etmişlerdir. Hane halklarının eğitimlerine ve servetlerine gűre finansal piyasalardaki yapabileceklerini anlayabildikleri veya anlayamadıkları karmaşık finansal stratejilerden kaçınmaya çalıştıkları ortaya konulmuştur.

İKİNCİ BÖLÜM

FINANSAL TUTUM VE DAVRANIŞ, FINANSAL OKURYAZARLIĞIN ÖNEMİ VE UNSURLARI

2.1. Finansal Tutum ve Davranış

Dünya Bankası finansal okuryazarlığı, “tüketicilerin / yatırımcıların finansal ürün ve kavramları anlama ve finansal riskleri ve fırsatları değerlendirme, bilinçli seçimler yapma, yardım için nereye gidileceğini bilme ve diğerlerini etkin bir şekilde kullanma becerisi ve güvenilirliği” şeklinde tanımlamaktadır (Dünya Bankası, 2009: 2).

Bu noktada Atkinson ve Messy (2012) tarafından yapılmış sınıflandırma önem arz etmektedir. Söz konusu yazarlar finansal okuryazarlığı üç bileşene ayırmaktadırlar: bilgi, davranış ve tutum. Finansal bilgi, bölünme hesaplamalarını bilmek, paranın zaman değeri ile ilgili kavramlar, faiz artırımını hesaplamalarına ilişkin prensipler, bileşik faiz hesaplamaları, risk ve getiri kavramları, enflasyon ve çeşitlendirmenin tanımları gibi faktörler üzerinde durmaktadırlar. Öte yandan, finansal davranış kategorisi, alım yapmadan önce düşünmek, gecikmeden fatura ödemek, kişisel finansal işler konusunda dikkatli olmak, uzun vadeli hedefler koymak ve bunları gerçekleştirmeye çalışmak, sorumlu olmak ve hane halkı bütçesi yapmak gibi faktörleri içermektedir. Geçmiş yıllarda tasarruf edilen veya satın alınan yatırımlar, rastgele olmayan ancak bir miktar bilgiye sahip olduktan sonra finansal ürünler seçmek, alış veriştikten sonra finansal ürün türlerine karar vermek ve objektif bilgi veya tavsiye almak ve günlük temel masrafları karşılayacak kadar parayla yaşamak için borç alma vb. durumları kapsamaktadır. Finansal tutum üç tür sınıflandırma üzerinden hesaplanmaktadır: parayı uzun vadede saklamak yerine şimdi harcamaya meyilli olmak, yarın hakkında düşünmekten daha tatmin edici bir yaşamı tercih etmek ve paranın tek amacının harcamak olduğunu düşünmektir.

Finansal tutum ile ilişkili çalışmalar bu konudaki literatürü zenginleştirmiş ve kullanılan ölçeklere de katkı sağlamıştır. Örneğin Leach vd. (1999) finansal okuryazarlık literatürüne tutum öğelerini eklemiştir. Bilgi kategorisinde yer alacak kredi kartı sayısının ve kredi kartı limitlerinin ele alınmasında, kredi tutumu duygu, bilgi ve kullanım konuları altında ölçülmektedir. Baek ve Hong (2004), yetenek, isteklilik ve ödünç alma ihtiyacı ile tüketici borcu üzerindeki sağduyu etkisini birleştirmeye çalışırlar. Yani ihtiyatlı insanlar borç konusunda daha dikkatli davranabilir. Bunda

istekli olma ve borçlanma ihtiyacı da etkilidir. Çünkü herkes her zaman borç almaz ve tüm kredi limitlerini kullanmaları gerekmez. Bu finansal okuryazarlıkla ilgili değişkenler, hanelerin finansal davranışları ve borçlanma konusundaki tutumları hakkında dikkate değer hususlardır.

Son yıllarda, finansal okuryazarlık, düzenleyicilerin, finansal kurumların ve akademik araştırmacıların ekonomik sonuçlar üzerindeki muhtemel etkileri açısından dikkatini çeken güncel bir konu olmuştur. Finansal okuryazarlığın finansal davranış üzerindeki muhtemel etkisi literatürde geniş ölçüde araştırılmıştır. Bazıları, finansal okuryazarlığın finansal davranışı geliştirdiğine ve bazıları da önemli bir bağlantı bulmadığını iddia etmektedirler. Yapılan bazı araştırmalar hanehalklarının finansal okuryazarlık seviyelerinin finansal davranışların belirleyicisi olduğunu göstermektedir (Robb ve Sharpe 2009, Disney ve Gathergood 2011, Lusardi ve Tufano 2009).

Kimball vd. (2006) finansal okuryazarlık düzeyi gelişmiş kişilerin borsaya daha fazla katılıp katılmadığını veya servetlerinin daha fazlasını hisse senetlerinde tutup tutmadıklarını araştırmışlardır. Sonuç olarak, finansal okuryazarlık düzeyi gelişmiş yatırımcıların finansal ekonomistlerin önerdiği şekilde davrandıkları tespit edilmiştir.

Choi vd. (2009), bireylerin finansal okuryazarlık düzeyiyle birlikte belli finansal hizmetlere ödedikleri ücretlerin düşüp düşmediğini araştırmışlardır. Bireyler yüksek ücretle fon seçiminde hata yaptıklarını düşünüyorlarsa, bu maliyetleri en aza indiremeyeceklerini tespit etmişlerdir. Bununla birlikte, finansal okuryazarlık düzeyi yüksek olan insanların daha az ücret ödediklerini bulgulamışlardır.

Schooley ve Worden (2010), tarafından yapılan araştırmalar, hane halkı borçluluğundaki artışın, bireylerin yetersiz finansal bilgilerinden kaynaklanabilecek bir tutumun sonucu olabileceğini göstermektedir. Ayrıca, dezavantajlı kişilerin (daha az eğitim, düşük gelir, azınlık, kadın) yüksek borç seviyeleri nedeniyle risk altında oldukları tespit edilmiştir.

Lusardi ve Tufano (2009), borç okuryazarlığı üzerinde durmuşlardır. Borç okuryazarlığı, “borç sözleşmelerine ilişkin basit kararlar alma, günlük finansal seçimlere faiz artırımını konusunda temel bilgileri uygulama” yeteneği olarak tanımlanmaktadır. Düşük borç okuryazarlığı seviyesine sahip bireylerin yüksek maliyetli işlemler yapma, yüksek maliyetli borç kullanma ihtimallerinin yüksek olduğu bulgulanmıştır. Bu konuda bilgili olmayanların borçlarının aşırı olduğunu veya borç pozisyonlarını anlayamadıklarını tespit etmişlerdir. Bu konuda Disney ve Gathergood (2011), finansal okuryazarlık ve kredi kullanımı arasındaki bağı tanımlamaya çalışmışlardır. Finansal okuryazarlık düzeyi düşük olan hane halklarının

servetlerine göre daha yüksek borç seviyelerine sahip olma ihtimalinin yüksek olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca, daha yüksek maliyetli kredi kullandıkları ve bunun karşılığında daha yüksek borç ödemesi yaptıkları ortaya konulmuştur.

2.2. Finansal Okuryazarlığın Önemi

Özellikle az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde bireysel ve toplumsal refahın artırılması için finansal okuryazarlık bilgisi önemlidir. Ekonomik açıdan makro politikaların yönlendiriciliği ile paralel olarak serbest piyasa ekonomisi içinde bireyin ve hane halkının gelir ve harcamalarını bu ekonomik mekanizmanın işleyişini bilerek, enstrümanlarını kullanarak, gelecek öngörüsünde bulunarak yönetebilmeleri gerekmektedir. Bu bağlamda finansal okuryazarlık hem birey ve aile açısından önemlidir, hem de finansal sistem ve ekonomi açısından önemlidir.

2.2.1. Finansal Okuryazarlığın Birey ve Aile Açısından Önemi

Finansal okuryazarlığın bireyin kendi yaşamını refah içinde sürdürmesinde de büyük önemi vardır. Aynı gelir düzeyine sahip bireylerin arasında uzun vadede gözlenen finansal farklılığın temel nedeni finansal okuryazarlıktır. Bireyin refahını tehdit eden bireysel finansal sorumluluk¹ ve risklerinin gittikçe artması, finansal okuryazarlığın son dönemde önem kazanmasının nedenlerinden birisidir. İnsan yaşam süresinin artması, emeklilik ve sağlıkla ilgili yeni düzenlemelere neden olmaktadır. Bu düzenlemeler kişinin sağlık harcamalarındaki payının artırılması gibi birey açısından olumsuzluklar içermektedir. Yaşlılıkla birlikte sağlık harcamalarının artacağı ve emeklilik haklarının yetersizliği gerçeği bireylerin daha çok tasarruf yapması zorunluluğunu ortaya koymaktadır. Nitekim yapılan araştırmalar yaşlı nüfusun dörtte birinin yoksulluk sınırı altında yaşadığını ortaya koymaktadır (Karadeniz ve Durusoy, 2013; Güvenç, 2017).

Finansal okuryazarlık, önemli bir gündelik yaşam becerisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Mali gidişatı anlayabilme, tartışabilme, para ve finansal riskleri etkin bir şekilde yönetebilme ve mali tehlikeleri önleyebilme yeteneği olarak değerlendirilmektedir (Baysa ve Karaca, 2016).

Bireyin hatalı finansal kararları, boşanma, intihar ve suç oranı gibi sosyal göstergelerle yakından ilişkilidir. Finansal güçlükler ve borçlanma hem bireyin hem de ailenin geleceğini tehdit etmektedir. 2012'de toplam intiharların içinde ekonomik

¹ Finansal sorumluluk, parayla ilgili tutum ve davranışları, parasal konuları ciddiye almayı, paranın yönetiminden sorumlu olmayı bir iç disiplin haline getirmeyi ifade etmektedir (<https://www.capital.com.tr/kose-yazisi/kose-yazisi-433671/para-cocuklar-ve-finansal-sorumluluk>, erişim tarihi: 11.02.2019).

nedenlere bağı intiharların %7.63 olduğu, ekonomik kriz sonr/ası dönemlerde bu oranın %20.32 olarak gerçekleştiği belirtilmektedir (Kılıç vd., 2014; Güvenç, 2017).

Finansal okuryazarlık eğitimi çocukluktan başlayarak sosyal yapının içerisindeki tüm fertleri kapsayacak genişlikte ele alınmalıdır. Çocukluk döneminde davranışların şekillenmeye başladığı düşünöldüğünde finansal okuryazarlık eğitime erken dönemde başlanmasının gerekliliği aşikardır. Finansal çevrenin ve durumların karmaşıklığı, finansal dokümanların hazırlanmasında bireylerin pasif olması, finansal kararların alınmasında ihtiyaçların değerinden fazla önemsenmesi ve objektif davranılamaması finansal okuryazarlığın önemini artırmaktadır (Özkale ve Erdoğan, 2017).

Günden güne karmaşıklaşan finans dünyası ile karşı karşıya olan genç neslin finansal bilgi düzeylerinin yetersiz olması finansal okuryazarlık konusunda yetkililerin endişelerinin artmasına neden olmaktadır. Finansal bilgi düzeyinin düşük olması bireyleri finansal kararlar alırken zora düşürmektedir. İşletmelerde finansal kararları finans veya muhasebe yöneticileri alırken hane halkında bu kararlar genellikle ebeveynler tarafından alınmaktadır. Ebeveynleriyle birlikte yaşayan öğrenciler için bu kararlar hayatlarının belirli noktalarına kadar karşılarında çıkmamaktadır. Birçok öğrenci için üniversite, hayatlarında ilk kez özgürlüklerine kavuşmayı temsil etmektedir. Bu özgürlük finansal kararları da bir bakıma kendi başlarına almak anlamına gelmektedir (Kılıç, Ata ve Seyrek, 2015: 130; Biçer ve Altan, 2016). Bu açıdan hane halkı söz konusu olduğunda çocukluk, öğrencilik, ebeveyn olma gibi farklı rollere ve yaşam dönemlerine göre finansal okuryazarlık mahiyet değiştirmekte ve önemi de farklılaşmaktadır.

2.2.2. Finansal Okuryazarlığın Finansal Sistem ve Ekonomi Açısından Önemi

Finansal okuryazarlık sadece fiyatları karşılaştırmak, kredi kartı borcunu dengelemek ve faiz oranları arasında seçim yapmak değildir. Aynı zamanda tasarruflarını değerlendirmek için en uygun finansal araçları etkin ve verimli olacak şekilde seçip tüketim alışkanlıklarına yön vererek geleceği planlamaktır. Karşılaşılan finansal durumlarda alınacak kararların kişilerin refahını bozmayacak ve gelecekte zor durumda bırakmayacak doğru kararlar olması ancak bilgi sahibi olmak ile mümkündür. Tüm bunlar finansal okuryazarlık seviyesinin önemini ve yükseltilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır (Yılmaz ve Tunce, 2017: 312).

Finansal okuryazar olmama yalnızca bireylerin kendi sorunu değil ulusal finansal bir sorundur. Öyle ki, birikim, tasarruf yapma alışkanlığının topluma kazandırılmamış

olması, iflas ve haciz gibi finans sektörünü sekteye uğratabilecek olayların artması çok önemli sorunlara sebebiyet vermektedir. Bu nedenle finansal okuryazarlığın, sosyo-ekonomik statü, yaş ve cinsiyet gibi ayrımlar olmadan tüm toplumu kapsamaması ve bunun geleceği de düşünerek eğitim kurumlarına yayılması gerekmektedir (Bayram, 2010: 16; Biçer ve Altan, 2016).

İstikrarlı ve sağlıklı bir ekonomi için finansal okuryazarlık önemlidir. Finansal olarak bilinçli olan bireyler, finansal ürün ve hizmet satın almadan önce kapsamlı bir araştırma yapacakları için piyasanın etkinliği de artacaktır. Finansal eğitim almış bireyler sayesinde verimli olmayan ve pahalı birçok ürün sistem dışına çıkmış olur. Finansal okuryazarlığın diğer olumlu bir etkisi de kayıt dışı finansal işlemleri azaltmasıdır. Finansal okuryazar olan bireyler, kayıt dışı finansal sisteme girmenin zararlı ve yıkıcı etkilerini tahmin edebilecekleri için bu sistemden uzak durabileceklerdir. Kayıt dışı finansman yöntemlerinin (tefecilik gibi), kullanılması hem bireye hem de finansal kurumlara zarar vermektedir. Yasal olarak çalışarak vergisini ödeyen ve diğer toplumsal yükümlülüklerini yerine getiren finansal kurumlar, kayıt dışı çalışan bu tür yapılanmalara karşı dezavantajlı duruma gelmektedir. Ayrıca kayıt dışı finans sisteminde mağdur olan bireyin hakkını arayabilmesi son derece güçtür. Bu durumun yaygınlaşması toplumsal birlik ve barışın bozulmasına da yol açmaktadır (Gökmen, 2012; GEKA 2016).

2008 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nde meydana gelen finansal krizin dünya ekonomileri üzerinde oluşturduğu negatif etki sonucu girilen resesyon dönemi, finansal piyasalara yönelik bilgi düzeyi eksikliği sorununu gözler önüne sermiştir. Yapılan araştırmalarda (Geraciotti, 2010; Luksander vd., 2014) finansal bilgi düzeyi eksikliğinin, krizlerin oluşmasında önemli bir rol oynadığı kanıtlanmıştır. Diğer taraftan yaşanan 2008 krizi süreci sonucu finansal ürünlerin artan çeşitlilikteki karmaşık yapısı, finansal ürünlerin anlaşılabilirliği açısından da finansal okuryazarlığı giderek önem kazanan bir konu haline getirmiştir. Bireylerin finansal risklere karşı kendilerini muhafaza edebilme, risk unsurunu yönetebilme yetileri kazandıran finansal okuryazarlığın geliştirilmesi bu tip bilgisizlikleri ortadan kaldıracak yöntemlerden birisidir. Gittikçe karmaşıklaşan finansal piyasalar ve ürünleri karşısında rasyonel tercih yaparak refah düzeyini artırmak ve risklere karşı korunmak amacı ile bireyler finansal okuryazarlıklarını artırarak ekonomik çıkarlarını koruyabilirler (Er vd., 2017).

Az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin yanı sıra gelişmiş ülkelerde de gelecekte yaşanabilecek büyük sorunlar arasında bireylerin finansal okuryazarlık bilgi

düzeylerinin düşük olması problemi gösterilmekte ve bu problem devletler tarafından önlem alınması gereken sorunlar arasında yer almaktadır. Çünkü finansal okuryazarlık problemi sadece bireysel yatırımcıların sorunu değildir. Aynı zamanda üst düzey yöneticilerin, firmaların ve dolaylı olarak ülkelerin makro düzeyde karşı karşıya kalabilecekleri bir sorundur. Finansal kriz dönemlerinde ne firmalar ne de yüksek eğitilmiş üst düzey yöneticiler yatırım kararlarını alırken riskli yatırımlardan tamamı ile kaçınabilmektedir. Bu nedenle finansal okuryazarlık düzeyinin geliştirilmesi finansal piyasaları negatif koşullardan korumanın yanı sıra kurumsal yönetişimin de gelişmesine katkıda bulunmaktadır (Bay vd., 2014: 37; Kılıç vd., 2015).

2.3. Finansal Okuryazarlığın Unsurları

Finansal okuryazarlık farklı unsurlarla birlikte ele alınması gereken bir kavramdır. İçeriğini oluşturan bu farklı unsurlar arasında para bilgisi, gelir bilgisi, para yönetimi bilgisi, tasarruf ve yatırım bilgisi, borçlanma ve harcama bilgisi bulunmaktadır.

2.3.1. Para Bilgisi

Gelir miktarı ne düzeyde olursa olsun, finansal konularda planlı yaşamak ve para idaresi konusunda bilgi sahibi olmak aile ve birey refahına büyük katkı sağlamaktadır. Parayı tanımak, kazanç ve harcama yolları hakkında bilgi sahibi olmak iyi bir bütçe yapmayı beraberinde getirir. Biriktirme, bütçeleme, geleceği düşünme gibi alt bileşenler para bilgisini oluşturmaktadır. Para bilgisi özellikle finansal planlamayla birlikte değerlendirilmesi gereken bir unsurdur. Finansal başarı için ailenin ve bireyin ihtiyaç ve hedefleriyle uyumlu bir finansal planlamanın yapılması, finansal hedeflerin belirlenmesi ve uygulanması için gerekli adımların atılması gerekmektedir (Şarlık, 2012: 53). Finansal planlama, bireylerin ve ailelerin, yaşamlarını elde ettikleri gelir çerçevesinde devam ettirmelerine, finansal açıdan önceliklerini belirlemelerine ve finansal hedeflere ulaşmak için tasarruf ve yatırım yapmalarına yardımcı olmaktadır (Hayta, 2011: 59). Finansal planlama, kısa vadeli olarak bütçe yapma ile ilgili olsa da, uzun vadede emeklilik planlama ve bir ev ya da bir araba gibi uzun vadeli büyük harcamaların planlanması ve gerçekleştirilmesini kapsamaktadır (Capuano ve Ramsay, 2011). Etkili bir finansal planlama;

- a. Finansal amaçların belirlenmesi,
- b. Mevcut net gelirin hesaplanması,
- c. Amaçlara ulaşmak için seçeneklerin değerlendirilmesi,

d. En uygun seçeneğin tercih edilmesi,

e. Planın uygulanması,

f. Planın düzenli olarak kontrol edilmesi ve gereken değişikliklerin yapılmasını kapsayan bir süreçtir (Gökmen, 2012: 27'den akt. Barmaki, 2015: 20).

2.3.2. Gelirle İlgili Bilgi

Türkiye İstatistik Kurumu tarafından yapılmış olan bir tanıma göre gelir, “üretim yapılan katkı sonunda belli bir dönemde ele geçen değerler toplamı”dır. Sarf edilen emeğe istinaden maaş olarak veya rant, sermaye geliri, faiz, kâr şeklinde de gelir elde edilebilir (TÜİK, 2015; Barmaki, 2015: 19).

Finansal okuryazarlık açısından gelirin ne olduğunun birey tarafından doğru tespit edilmesi, her elde edilen paranın gelir olup olmadığının muhakeme edilebilmesi son derece önemlidir. Örneğin bankadan alınan bir kredi gelir olarak kabul edilebilir mi? Bu tür bir soruya bireyin finansal okuryazarlık kapsamında doğru yanıt verebiliyor olması gelir bilgisi ile ilişkilidir. Bu aynı zamanda devlet ile kurulan vergi ilişkisinin sağlıklı yürütülebilmesi için de oldukça önemlidir. Çünkü elde edilen gelirin bir kısmı çeşitli adlarla vergi olarak tahsil edilmektedir.

2.3.3. Para Yönetimi Bilgisi

Kempson’a (2009) göre, para yönetimi bütçe yapma, kayıt tutma, gelir-gider dengesini kurabilme ve günlük yaşam maliyetlerini hesaplayabilme ve tahmin edebilme gibi finansal kontrol becerilerini de içermektedir. Finansal okuryazarlık aynı zamanda parayı bu beceriler ile birlikte yönetebilme kabiliyetini de içermektedir.

Aile ve birey refahı açısından paranın yönetimi oldukça önemlidir. Finansal başarı aynı zamanda ailevi ve bireysel hedeflerle uyumlu bir finansal planlama ile gerçekleştirilebilir (Şarlak, 2012: 3). Bu açıdan para yönetimi hane halkı bağlamında ele alınabilir bir unsurdur. Bu aynı zamanda ailenin ve toplumun refah düzeyindeki bir artışı da temsil etmesi anlamına gelmektedir.

2.3.4. Tasarruf ve Yatırım Bilgisi

Kalkınma Bakanlığı'nın tanımına göre tasarruf, "gelir ve tüketim arasındaki fark olarak tanımlanmaktadır. Tasarruf tüketimin gelecekteki bir tarihe ertelenmesi anlamını taşımaktadır; bir başka deyişle gelecekteki tüketim, şimdiki zaman tüketimin yerini almaktadır" (TCKB, 2014; Barmaki, 2015: 22). Yatırımda ise belirli yatırım araçları

kullanılarak belli bir getiri elde edilmesi hedeflenmektedir. Böyle bir durumda finansal okuryazarlık hem tasarruf için katlanılacak fedakârlığın düzeyinin hem de getiri elde etmek için alınacak riskin belirlenmesi için son derece önemlidir.

2.3.5. Borçlanma ve Harcama Bilgisi

Borçla ilgili olarak Zarakoğlu'nun tanımına göre, “borç veya kredi, gelecekte ödeme düşüncesine dayanan ihtiyaç anında kullanıma hazır satın alma gücüdür” (Zarakoğlu, 1989: 47; Barmaki, 2015: 24). Borcun ne için kullanılacağı, neden borç almaya gereksinim duyulduğu, geri ödenmesine ilişkin süreç finansal okuryazarlık açısından son derece önemlidir. Gelirin elde edilmesi ile harcanması arasındaki gerekli olan ölçülülük, borçlanma hususunda da gözetilmelidir. Aksi halde bireyin finans dengesi hem harcama açısından hem de borçlanma açısından bozulabilir.

2.4. Finansal Okuryazarlıkla İlgili Yapılmış Çalışmalar

Finansal okuryazarlığın etkisine vurgu yaparken, araştırmacılar bu fenomeni farklı bakış açılarından ele almaktadırlar. Başka bir deyişle, akademisyenler ekonomik refahı, finansal karar verme ve davranışı ve nadiren de kurumsal yönetim ve sosyal refahı açıklayabilmek için finansal okuryazarlık üzerinde durmaktadırlar.

Finansal alan açısından, kayda değer miktarda literatür finansal okuryazarlık üzerine yoğunlaşmıştır. Bazı çalışmalar belirli gruplar arasında finansal okuryazarlık düzeyini belirlerken (örneğin, Ansong ve Gyensare, 2012: 126-133; Lusardi vd., 2010: 358-380; Chen ve Volpe, 1998: 107-128), çok sayıda araştırma, finansal okuryazarlığın birçok mali karar ve davranış üzerindeki olası etkisini araştırmaktadır (örneğin, Hilgert vd., 2003: 309-322; Bayer vd., 1996: 1-29; Servon ve Kaestner, 2008: 271-305; Dhar ve Zhu, 2006: 726-740; Guiso ve Jappelli, 2008: 1-36; Dvorak ve Hanley, 2010: 645-652; Lusardi ve Mitchell, 2007: 205-224; Rooij vd., 2007: 1-46; Al-Tamimi ve Bin Kalli, 2009: 500-516; Mandell ve Klein, 2009: 15-24; Shahrabani, 2012: 156-163; Müller ve Weber, 2010: 126-153; Rooij vd., 2011: 1-40; Cole vd., 2011: 1933-1967; Smith vd., 2011: 3-15; Perry ve Morris, 2005: 299-313; Robb ve Woodyard, 2011: 60-70; Ludlum vd., 2012: 25-33; Robb, 2011: 690-698; Lachanse ve Tang, 2012: 209-226; Wachira ve Kihui, 2012: 42-50, OECD/INFE, 2016).

Ekonomik refah açısından bakıldığında, çok sayıda çalışma finansal okuryazarlık ve ekonomik refah birikimi arasındaki ilişkiyi açıklamaya çalışır. Bu ilişkiyi açıklarken, birçok akademisyen finansal veya daha spesifik olarak emeklilik planlamasına dikkat çekmektedir (Lusardi ve Mitchell, 2007: 205-224; Howlett vd., 2008: 223-242; Yoong

vd., 2012; Rooij vd., 2011: 1-40), diğ erleri ise borsaya katılımı (Rooij vd., 2007: 1-46) ya da her ikisini ç alı şmı ştır (Rooij vd., 2012: 449-478).

Gençler ve genç yetişkinler arasında finansal okuryazarlık konusunu ele alan ç alı şmalar arasında Chen ve Volpe, 1998; Tomá ssková vd., (2011), ile Sheradden vd., (2007)'nin ç alı şmaları önemlidir. Chen ve Volpe (1998), finansal okuryazarlık ile ö ğrencilerin özellikleri arasındaki ilişkiyi ve aynı zamanda finansal okuryazarlı ğın, üniversite ö ğrencileri arasındaki görü ş ve kararları üzerindeki etkilerini incelemi ştir. Elde etti ği sonuçlar, alt sınıftaki ö ğrencilerin daha az i ş deneyimi sahibi olduklarını ve daha dü şük düzeyde finansal bilgi birikimi ile ilgilendi ğini göstermi ştir. Sheradden vd., (2007), devlet ilkö ğretim okulu çocukları için “kaydedebiliyorum” olarak adlandırılan bir üniversite tasarruf programını incelemi şlerdir. Ö ğretmenlerin, çocukların ve ailelerinin, önemli bir finansal e ğitim veren tasarruf programı konusunda istekli oldukları sonucuna varmı şlardır. Tomá ssková vd., (2011), ise Çekya'daki 170 üniversite ö ğrencisine anket uygulamı şlardır. Ö ğrencilerin finansal piyasadaki temel ilişkiler konusunda kapsamlı bir bakı şa sahip olmadığı sonucuna varmı şlardır. Bu nedenle e ğitim müfredatına finansal okuryazarlıkla ilgili bir ders konulması ve konunun anlatılması önerisinde bulunmu şlardır.

Wagland ve Taylor (2009), toplumsal cinsiyet farkını ve bunun Batı Sidney Üniversitesi'ndeki lisans ö ğrencileri arasında finansal okuryazarlık düzeyine etkisini ara ştırmı şlardır. Bulgular cinsiyetin Avustralya'daki ö ğrenciler arasında finansal okuryazarlık seviyesini etkileyen önemli bir faktör olmadığını göstermektedir. Bu da Chen ve Volpe'nin (1998, 2002), elde etti ği sonuçlarla ç eli şmektedir. Ara ştırma bulgularında dikkat çeken bir husus, kadınların erkeklerden biraz daha fazla okuryazar olduğunu göstermesidir. Öte yandan Bucher-Koenen ve Lusardi (2011), Almanya'da finansal okuryazarlı ğı inceledikleri ç alı şmalarında Do ğu Almanya'da finansal bilgede cinsiyet farklılı ğı bulamamı şlardır.

Atkinson vd. (2007), tarafından 2006-2007 yılları arasında yaklaşık 5.000 İngiliz yetişkinle bir anket ç alı şması yapılmı ştır. Bu ç alı şmayla finansal okuryazarlık için bir endeks geli ştirmişlerdir. Daha dü şük gelirli katılımcıların finansal okuryazarlık düzeyinin orta ya da alt seviyelerde oldu ğu bulgulanmı ştır.

Bernheim ve Garrett'in (2003), ç alı şmasında finansal bilgi ve tasarruf davranı şı ilişkisi incelenmi ştir. Pozitif bir ilişkinin varlı ğı üzerinde durulmu ştur.

Buckland (2010), Kanadalı yetişkinlerden oluşan bir grupla yaptı ğı anket ç alı şması sonucunda, dü şük gelirli katılımcıların sıkı bütçelerle başa çıkmayı

öğrendikleri, gelirlerini yükseltmek için çeşitlendirilmiş faaliyetleri kullandıkları, kredilerini kısıtladıkları ve ilgili hükümet programları ve bankacılık hizmetleri hakkında oldukça bilgili oldukları tespitini yapmıştır. Yazar, finansal okuryazarlığın, sosyoekonomik gruplar ve mahalleleri arasında, yani yerel bağlamda gerçekleşen yetişkin öğrenmesi nedeniyle farklılık gösterdiği sonucuna varmıştır.

Al-Tamimi ve Kalli (2009), Birleşik Arap Emirlikleri yatırımcılarına üzerinde çalışma yapmışlardır. Finansal okuryazarlığın istenen seviyeden uzak olduğunu ve kadınların erkeklerden daha düşük bir finansal okuryazarlık seviyesine sahip olduğunu bulgulamışlardır. Buna ek olarak, finansal bilgi ve yatırım kararları arasında dini nedenler, firmaların itibarı, firmaların etiği ve çeşitlendirme gibi önemli etkenler arasında ilişki tespit etmişlerdir.

Rooij vd. (2011), hanehalkının finansal okuryazarlığı ile borsaya katılım arasındaki ilişkiyi Hollanda bağlamında analiz ederek, finansal okuryazarlık düzeyi düşük olanların borsaya yatırım yapma olasılıklarının da düşük olduğunu tespit etmişlerdir.

Calvet vd. (2007), düşük eğitim düzeyindeki ve düşük servet sahibi yatırımcıların, zayıf çeşitlendirilmiş portföyler tutabileceklerini tespit etmiştir. Rooij vd. (2011), finansal olarak daha okuryazar olan bireylerin, portföylerinde hisse senetleri bulundurma eğiliminde olduklarını, çünkü risk çeşitlendirme ilkesini daha iyi anladıklarını tespit etmiştir.

Lusardi ve Mitchell (2009), emeklilik ve finansal okuryazarlık ilişkisi ile ilgili araştırmalarında katılımcıların temel finansal hesaplamalar, borsa, risk çeşitlendirme gibi konularda bilgi eksikliklerinin olduğunu, bunun da emeklilik planlamalarını etkilediğini bulgulamışlardır.

Farklı olarak, insanların finansal okuryazarlığını kurumsal yönetim (McDaniel, Martin ve Maines, 2002: 139-167) ve sosyal refah (Kindle, 2010: 470-481) açısından tartışan az sayıda çalışma bulunmaktadır. Mali raporların kalitesinin değerlendirilmesi açısından denetim komitelerinde finansal uzmanlar ve finansal okuryazarlar arasında önemli farklılıklar olduğu sonucuna varmışlardır.

Kindle'in çalışmasında (2010: 472), finansal stres, aşırı stres gibi psikolojik olarak huzursuz ve olumsuz finansal olaylar arasında bir bağlantı olduğu öne sürülmektedir. Çalışma, sosyal hizmet öğrencilerinin, geleceğin potansiyel sosyal çalışanları olduklarından, finansal okuryazarlıklarının gelecekteki uygulamaları ile ilgili

olup olmadığına dair farkındalıklarını ölçmeyi amaçlamaktadır. Bu öğrenciler, finansal bilginin yoksulluk gibi bazı problemlerle son derece alakalı olduğunu ifade etmişlerdir.

Ülkemizde yapılan çalışmalar ağırlıklı olarak öğrenci ve gençler açısından finansal okuryazarlığın durumunu, bütçeleme davranışını ve bilgi düzeyini ortaya koymaya yönelik olarak şekillenmektedir (Alkaya ve Yağlı, 2015; Ergün vd. 2014; Kılıç vd., 2015; Sarıgül, 2014; Temizel ve Bayram, 2011; Öztürk ve Demir, 2015; Özdemir vd., 2015; Barış, 2016; Biçer ve Altan, 2016; Çam vd., 2018; Er vd., 2017; Şamiloğlu vd., 2016; Tüfekçi vd., 2017; Yılmaz ve Tunce, 2017; Danışman vd., 2017; Er ve Taylan, 2017).

Cihangir ve Gemici (2017), finansal okuryazarlık ile ilgili son dönemde yazılmış önemli kaynak kitaplardan biri olma niteliğindedir. Hem literatür açısından hem de kitapta yer alan saha çalışması bakımından önem arz etmektedir.

Öte yandan Baysa ve Karaca (2016), banka müşterilerinin finansal okuryazarlık açısından farklı profilleri üzerine araştırma yapmışlardır.

Gutnu ve Cihangir (2015), Altan ve Biçer (2017) ile Parmaksız ve Oymak (2017) kurum içi personelin finansal okuryazarlık düzeyi üzerine araştırma yapmışlardır.

Güvenç (2017) ile Özkale ve Erdoğan (2017) ise konuyu farklı bir noktada ele alarak finansal okuryazarlığı eğitim programları bakımından çalışmışlardır.

Finansal okuryazarlık ile ilgili hem kamu otoriteleri hem de akademik çevreler birçok çalışma yapmıştır. Bu çalışmalarda ülkemiz ve dünya açısından finansal okuryazarlık düzeyinin düşük olduğu tespit edilmiştir. OECD'nin yaptığı çalışmalar da bu tespiti desteklemektedir (OECD, 2009; Bayram S., 2015: 107; Yılmaz ve Tunce, 2017: 312).

OECD tarafından üye ve üye olmayan ülkelerin ekonomilerine ilişkin olarak yapılan anketlerde, finansal okuryazarlık düzeyinin düşük olmakla kalmadığı, finansal tüketicilerin finansal beceri, bilgi ve farkındalıklarını da abarttıkları tespit edilmiştir. Bu durum finansal tüketicilerin doğru ve bilgiye dayalı finansal kararlar vermelerini engellemektedir (OECD, 2009: 8).

Alışılmış finans enstrümanların kullanımı dışında yeni yöntem ve araçlara olan ilgi ne yazık ki zayıftır. Tüm bunlar ortaya çıkan finansal fırsat ve tehditlerin farkına varmanın önündeki en önemli engellerdir (Temizel ve Bayram, 2011: 77).

Sermaye Piyasası Kurulu'nun ortak bir çalışmasında ülkemizde finansal okuryazarlık oranının düşük olduğu tespit edilmiştir (SPK, 2012). Sermaye Piyasası

Kurulu ve Dünya Bankası işbirliği ile yapılan “Türkiye Finansal Yeterlilik Araştırması” kapsamında yapılan ankete göre:

-Katılanların %84’ünün finansal konularda basit matematiksel işlemleri yapabildikleri,

-Katılanların %28,4’ünün paranın zaman değeri sorusunu doğru cevaplayabildikleri,

-Katılanların %72,5’inin borç için ödenen faiz hesabını yapabildikleri,

-Katılanların %35,5’inin basit faiz sorusuna doğru cevap verebildikleri,

-Katılanların %26,1’inin bileşik faiz sorusuna doğru cevap verebildikleri tespit edilmiştir.

Bu çalışma kapsamında elde edilen sonuçlar SPK (2012) kapsamında elde edilen sonuçlarla benzerlik göstermektedir.

Finansal okuryazarlık, bireylerin refah düzeyinin yanı sıra, finansal güvenliğini de etkilemektedir. Bu nedenle bireylerin finansal okuryazarlık düzeylerinin artırılması her zaman üzerinde durulması ve gündemde tutulması gerekli bir konudur. Finansal okuryazarlık düzeyinin yükseltilmesi öncelikle mevcut finansal okuryazarlık düzeyinin tespit edilmesini gerekli kılmaktadır (Temizel ve Bayram, 2011: 75; Guntu ve Cihangir, 2015).

Yerli ve yabancı literatür değerlendirildiğinde, mevcut araştırmalarda finansal okuryazarlığın finansal davranışla açıkça ilişkilendirilmediği görülmektedir. Finansal okuryazarlığın finansal davranış ve finansal tutum gibi diğer bileşenlerle ele alınmasında yarar bulunmaktadır. Çalışmaların ayrıca finansal bilgi kaynakları üzerinde durduğu ve bu noktada da okulun öneminin ortaya çıktığı ifade edilebilir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

GEREÇ, YÖNTEM VE BULGULAR

3.1. Araştırmanın Amacı ve Tipi

Araştırmanın amacı, finansal okuryazarlığın bileşenlerinin ve öneminin ortaya konularak banka müşterilerinin bu yönde finansal okuryazarlık düzeyinin ve taşıdığı özelliklerin tespit edilmesidir.

Bu çalışma iki tür araştırma yöntemini içermektedir. İlk olarak, anketler birincil araştırma aracı olarak kullanılmıştır. İkincisi, Finansal Okuryazarlığın dünyadaki ülkelerde nasıl ölçülüp test edildiğinin daha iyi anlaşılması için ikincil araştırma görevi gören çeşitli makale ve çalışmaların incelenmesidir.

3.2. Araştırma Soruları

Araştırma kapsamında belirli sorulara yanıt aranmaya çalışılmıştır. Bu araştırma soruları dâhilinde anket verileri analiz edilmiştir. Araştırma soruları şu şekildedir:

- Araştırma örnekleminde finansal okuryazarlık düzeyi nedir?
- Katılımcılar sağlam finansal kararlar verecek kadar bilgi düzeyine sahip mi?
- Finansal okuryazarlık seviyesini etkileyen faktörler nelerdir?
- Finansal okuryazar olanların davranışları ne yöndedir?
- Finansal okuryazar olanların daha fazla tasarruf etme olasılıkları var mı?

Araştırma soruları aynı zamanda finansal okuryazarlık ölçeğinin alt başlıkları ile de paralellik taşımaktadır.

3.3. Araştırmanın Evreni, Örneklemi

Bu araştırma banka müşterilerinin genel finansal okuryazarlık düzeyi ile ilgili bir fikir vermeyi amaçlamaktadır ve bu nedenle, böyle bir amaca ulaşmak için en iyi tekniğin nicel araştırma tekniği olduğu düşünülmüştür. Ayrıca, nicel teknikler: “Özellikle büyük insan gruplarını incelemek ve çalışılan numuneden örneklemin ötesindeki daha geniş gruplara genellemeler yapmak konusunda güçlüdür” (Swanson ve Holton, 2005).

Özel bir bankanın müşterisi olan ve rastgele belirlenen bir katılımcı örnekleme üzerinde çalışılmıştır. Toplam 175 katılımcı anketi doldurmuştur. Bu örneklem, eldeki konu ile ilgili analiz yapabilmek ve bir genel bakış elde etmek için yeterli kabul edilmiştir.

3.4. Verilerin Toplaması ve Zamanlaması

Veri toplama tekniği olarak anket tekniği kullanılmıştır. Anket formunda kullanılan ölçek Cihangir ve Gemici (2017) tarafından uygulanmış ve güncellenmiş OECD/INFE çekirdek anketinin Türkçe'ye çevrilmiş halidir (Ek 1).

OECD Uluslararası Finansal Eğitim Ağı (INFE) bir anket aracı geliştirmiştir. Çok farklı alanlardan gelen insanların finansal okuryazarlıklarını geniş bir yelpazede yakalamak için kullanılabilir bir ankettir. Yüz yüze ya da telefon görüşmelerinde kullanılmak üzere tasarlanmıştır.

Anket, mevcut finansal okuryazarlık anketlerinden elde edilen iyi uygulama sorularını içermektedir. Anket içindeki temel sorular, finansal bilgi, davranış ve çeşitli bütçe ve para yönetimi, kısa ve uzun vadeli finansal okuryazarlık yönleri, planlar ve finansal ürün seçimini içermektedir. Önemli sosyo-demografik özellikleri sağlayacak sorular da vardır. Anket 4 kıtada 14 ülkede uygulanmıştır.

OECD/INFE çekirdek anketi kapsamında anket formunun ilk üç sorusu ve son beş sorusu demografik niteliktedir (QD kodlu sorular). QF koduyla sıralanan 13 soru katılımcıların finansal davranışlarına ilişkindir. Bu sorular arasından 6'sı finansal ürünler ve bunlara ilişkin yaklaşım ile ilgilidir (Qprod kodlu sorular). Anket formunda yer alan 6 soru ise katılımcıların finansal bilgi düzeylerini ölçmeye yöneliktir (QK kodlu sorular).

Atkinson ve Messy (2012), finansal okuryazarlığı finansal bilgi, davranış ve tutum kategorileri altında ölçmeye çalışmaktadır. Finansal davranışı, satın alma ve kişisel mali işler konusunda dikkatli olmak, hanehalkı bütçesinden sorumlu olmak gibi kategoriler altında yorumlarlar. Literatür ışığında, bu tezde, finansal okuryazarlık çeşitli boyutlarda ayrıştırılarak incelenmektedir. Bunlar; finansal katılım, finansal bilgi ve finansal davranıştır.

Ankete ilişkin soruların geliştirilmesi, ikincil verilerin bir değerlendirmesinden sonra, cevaplardan elde edilmesi gereken araştırma amaçlarını göz önünde bulundurarak gerçekleştirildi. Anket altı bölüme ayrılmıştır:

- Kişisel Detaylar: Yaş, cinsiyet, medeni durum, eğitim düzeyi, aynı hanede yaşayan toplam çocuk ve yetişkin sayısı, iş durumu ile ilgili soruları içermektedir.
- Hanehalkı Bütçesi: Bu bölüm, sorumlu olunan düzenli ve güvenilir gelir ile ilgili soruları içermektedir.
- Finansal Bilgi: Bu bölümde, bileşik faiz, enflasyon ve risk çeşitlendirmesi ile ilgili sayısal sorular bağlamında katılımcıların finansal bilgi düzeyi ölçülmektedir.

- Finansal Ürünler: Bu bölüm, katılımcıların kişisel veya ortak olarak sahip oldukları finansal ürünün türü ve bu ürünler üzerindeki kararları etkileyen kaynaklar ile ilgilidir.
- Emeklilik Planlaması: Mevcut emeklilik maaşına ilişkin detaylar ve belirli bir emeklilik planı olup olmadığına ilişkin yardımcı bilgiler bu bölümde yer almaktadır.
- Finansal Eğitim: Bu bölüm ayrıca tutum ve davranışlar ile ilgili sorulara da odaklanmaktadır.

Anket, evet / hayır cevabı, çoktan seçmeli, Likert ölçeği ve ayrıca açık uçlu sorular da dahil olmak üzere farklı soru formatlarını içermiştir. Araştırma Antalya'da Nisan 2018-Mayıs 2018 tarihleri arasında yapılmıştır.

Anket uygulaması esnasında bir takım zorluklarla da karşılaşmıştır. Özellikle katılımcılar soruların uzun olduğunu ifade etmişlerdir. Eğitim düzeyi düşük olan katılımcılar soruları anlamakta güçlük çekmiştir. Katılımcılar gelirleriyle ilgili bilgi vermekten kaçınmışlardır. Kullanılan ölçekte cevapların çeşitli ve çok sayıda olması nedeniyle lise eğitiminin altındaki katılımcılar anketi yarıda bırakmışlardır. Bu durum anketin farklı gruplara uygulanmasını da olumsuz etkilemiştir. Anket görüşmeleri telefonla da yapılabilir nitelikte olmasına rağmen katılımcılar telefon görüşmesini konuya ilgi duymamalarıyla bağlantılı olarak tercih etmemişlerdir.

3.5. İkincil Veriler

İkincil verilerin ana kaynağı kitap, makale ve tez çalışmalarındaki araştırmalardır. Finansal okuryazarlık ile ilgili literatür halen güncel bir şekilde gelişmeye devam etmektedir. Gerçekleştirilen çalışmalar, yalnızca belirli bir zamandaki finansal okuryazarlık seviyesini yansıtmaktadır; bu nedenle, bu özel konunun neden sürekli araştırılması ve analiz edilmesi gerektiği de ortaya çıkmaktadır. Öte yandan, finansal okuryazarlığımızı nasıl geliştireceğiniz, nasıl daha iyi yatırım yapacağınız ve çok daha fazlası hakkında başka akademik çalışmalara ihtiyaç vardır.

3.6. Verilerin Analizi

Verilerin analizi açısından, öncelikle soru başına analizler yapılmış olup, sonrasında ise araştırma soruları bağlamında ileri analizler yapılmıştır. Sosyal Bilimler için İstatistik Paketi (SPSS) sürüm 16 kullanılarak ilgili istatistiksel testler uygulanmıştır. İki gruplu değişkenler için t-testi, çok gruplu değişkenler için ANOVA (tek yönlü varyans analizi) uygulanmıştır.

Katılımcıların ankete verdikleri yanıtlar hane halkı bütçesi, finansal okuryazarlık bilgisi, finansal ürünler, emeklilik planlaması, finansal eğitim kategorilerinde her bir soru ayrı ayrı frekans analizine tabi tutulmuştur. OECD/INFE ölçeğinin kendi alt kategorilerine bağlı olarak katılımcıların finansal okuryazarlık düzeyleri, finansal davranış düzeyleri, finansal tasarruf alışkanlığı ve finansal tutum düzeyleri sorulara verilen doğru yanıtlar dikkate alınarak tespit edilmiştir.

Katılımcıların cinsiyet değişkeninin finansal bilgi, finansal davranış ve finansal tasarruf değişkenleri ile ilişkisinin tespiti için bağımsız örneklem t Testi uygulanmıştır. Buna ek olarak eğitim değişkeninin finansal bilgi ve finansal davranış ile ilişkisi, yaş ve iş durumu değişkenlerinin de finansal davranış değişkeni ile ilişkisinin ortaya konulması amacıyla tek yönlü varyans analizi (ANOVA) uygulanmıştır.

3.7. Demografik Bulgular

Demografik bulgular başlığı altında katılımcıların cinsiyet, yaş ve eğitim özellikleri ile yaşadıkları yer, kimlerle yaşadıkları, iş durumları ve son 7 gün içinde ne yaptıklarına ilişkin sorulara verilen yanıtlar bulunmaktadır.

Tablo 3.1 Cinsiyet

	n	%
Erkek	77	44,0
Kadın	98	56,0
Toplam	175	100,0

Katılımcıların %44'ü erkek, %56'sı kadınlardan oluşmaktadır.

Tablo 3.2 Yaşanılan Yer

	n	%
Köy	3	1,7
Küçük kasaba	4	2,3
Kasaba	7	4,0
Şehir	27	15,4
Büyükşehir	131	74,9
Bilmiyorum	3	1,7
Toplam	175	100,0

Katılımcılar büyük oranda (%74,9) büyükşehirde yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Çalışmanın Antalya'da yapılmış olması bunda etkilidir. Şehirde yaşadığını ifade eden

katılımcılar ise Antalya'da yaşayıp da şehirde yaşadığını ifade eden ya da Antalya dışındaki civar kentlerde yaşayan katılımcılar olabilir.

Tablo 3.3 Evde Kimlerle Birlikte Yaşadığı

	n	%
Yalnız	18	10,3
Hayatarkadaşı/eş	58	33,1
18 yaş altı çocuklarla	48	27,4
18yaş üstü çocuklarla	14	8,0
Aile ile	28	16,0
Diğer akrabalarla	7	4,0
Arkadaş/meslektaş/öğrenci	1	,6
Diğer	1	,6
Toplam	175	100,0

Katılımcılar büyük oranda eşleriyle ve 18 yaş altı çocukları ile yaşadığını ifade edenlerden oluşmaktadır. Ailesi ile yani anne-babası ile yaşayanlar da önemli bir orana sahiptir.

Tablo 3.4 Son 7 Gün İçinde Ne Yapıldığı

	Evet		Hayır	
	n	%	n	%
a) Dergi okudum	47	26,9	127	72,6
b) Gazete okudum	89	50,9	86	49,1
c) Radyo dinledim	92	52,6	83	47,4
d) Bilgisayar kullandım	116	66,3	59	33,7
e) İnternete eriştim	124	70,9	51	29,1
f) E-posta gönderdim ya da aldım	81	46,3	94	53,7
g) TV izledim	131	74,9	44	25,1
h) Cep telefonu kullandım	159	90,9	16	9,1
i) Bilgisayar oyunu oynadım	39	22,3	135	77,1

Katılımcılar son 7 gün içerisinde daha çok bilgisayar kullanıp internete eriştiklerini, Tv izlediklerini ve cep telefonu kullandıklarını ifade etmişlerdir. Bu durum genel anlamda dijitalleşmenin toplumsal yaşamdaki yerinin önemli ölçüde arttığının bir

göstergesidir. İnternet ve Tv, gündelik yaşamın olmazsa olmazları arasında yer almaktadır.

Tablo 3.5 Yaş

	n	%
18-19	9	5,1
20-29	47	26,9
30-39	59	33,7
40-49	33	18,9
50-59	10	5,7
60-69	13	7,4
70-79	3	1,7
Cevaplamak istemiyorum	1	,6
Toplam	175	100,0

Katılımcıların yaş aralığı daha çok 30-39, 20-29 ve daha az oranda da 40-49 yaş aralığındadır. Bu veriler katılımcıların genel anlamda genç ve orta yaş aralığında olduğunu göstermektedir.

Tablo 3.6 Eğitim

	n	%
Üniversite düzeyi eğitim	102	58,3
Lise	41	23,4
Ortaokulu tamamladım	13	7,4
Ortaokul kısmen	9	5,1
İlkokulu tamamladım	5	2,9
İlkokul kısmen	4	2,3
Örgün eğitim yok	1	,6
Toplam	175	100,0

Katılımcıların eğitim düzeyi büyük oranda lisans mezuniyeti şeklindedir. Lise mezunlarının oranı da yüksektir. Bu bakımdan katılımcıların tahsil düzeyinin yüksek olduğu ifade edilebilir.

Tablo 3.7 İş Durumu

	n	%
Kendi işinde çalışan	22	12,6
Ücretli çalışan	107	61,1
Stajyer	4	2,3
Evle ilgileniyor	13	7,4
İşsiz	1	,6
Emekli/hastalık nedeniyle çalışamayan	12	6,9
Çalışmayan ve iş aramayan	2	1,1
Öğrenci	5	2,9
Diğer	9	5,1
Toplam	175	100,0

Katılımcıların iş durumuna bakıldığında genel olarak ücretli çalışan durumunda oldukları görülmektedir. Kendi işinde çalışanlar ve emekliler de diğer önemli orana sahip katılımcılardır.

3.8. Ölçeğe İlişkin Bulgular

Bu başlık altında hanehalkı bütçesi, finansal okuryazarlık bilgisi, finansal ürünler, emeklilik planlaması ve finansal davranışla ilgili ifadelerle ilişkin analizler yer almaktadır.

3.8.1. Hanehalkı Bütçesi

Tablo 3.8 Hane Halkı Bütçesi Var mı, Yok mu?

	n	%
Evet	155	88,6
Hayır	13	7,4
Bilmiyorum	7	4,0
Toplam	175	100,0

Katılımcıların büyük bir oranı hanehalkı bütçesine sahiptir. Bu aynı zamanda araştırmanın bir başka bulgusu olan eş ve çocukları ile yani kendi aileleriyle yaşayanlar ile anne-babası ile yaşayanların oranının yüksek olduğu bilgisi ile de örtüşmektedir.

Tablo 3.9 Hanehalkı Geliri

	n	%
0-3000	49	28,0
3000-6000	43	24,6
6000-üzeri	48	27,4
Bilmiyorum	35	20,0
Toplam	175	100,0

Katılımcıların hanehalkı gelirine ilişkin dağılımlar yaklaşık olarak benzer oranlarda gerçekleşmiştir. 3000 TL'ye kadar olan hanehalkı geliri en fazla orana sahiptir. Bunu 6.000 Tl ve üzeri yanıtı takip etmektedir.

Tablo 3.10 Hanehalkı Gelir Kaybı Durumunda Bütçe Sürdürülebilirliği

	n	%
1 haftadan daha az	8	4,6
en az bir hafta fakat bir ay değil	20	11,4
en az bir ay fakat üç ay değil	39	22,3
en az üç ay fakat altı ay değil	22	12,6
altı aydan daha fazla	37	21,1
bilmiyorum	47	26,9
Geçersiz	2	1,2
Toplam	175	100,0

Katılımcıların büyük bir çoğunluğu hanehalkı gelir kaybı durumunda borç para almaksızın ne kadar geçimlerini sağlamaya devam edebilecekleri hususunda öngörude bulunamamaktadırlar. Bir diğer yüksek oran ise en az 1 ay bu şekilde bütçe idaresi gerçekleştirilebileceği yönündedir. Öte yandan 6 aydan fazla şeklinde görüş belirtenlerin oranının da yüksek olduğu dikkat çekmektedir. Bu durumda gelir düzeyi yüksek katılımcıların varlığı göz önünde bulundurulabilir.

3.8.2. Finansal Okuryazarlık Bilgisi

Tablo 3.11 Finansal Bilgi Özdeğerlendirme

	n	%
Çok yüksek	12	6,9
Oldukça yüksek	31	17,7
Ortalama civarında	81	46,3
Oldukça düşük	18	10,3
Çok düşük	13	7,4
Bilmiyorum	20	11,4
Toplam	175	100,0

Katılımcıların kendi finansal bilgilerini genel anlamda değerlendirmeleri istenmiştir. Ortalama olduğunu ifade eden katılımcıların oranı oldukça yüksektir. Çok düşük ve çok yüksek diyenlerin oranı birbirine yakın gerçekleşmiştir.

Tablo 3.12 1000 TL'nin pay edilmesi

	n	%
200	144	82,3
Bilmiyorum	28	16,0
Diğer	3	1,8
Toplam	175	100,0

1000 TL'lik bir meblağın 5 kardeş arasında bölüşülmesi hususunda 5 eşit payı hesaplayabilen katılımcı sayısı oldukça yüksektir. Ancak %16 oranında katılımcı bilmiyorum yanıtını vermiştir.

Tablo 3.13 Paranın Zaman Değeri

	n	%
Bugünkü paylarından daha fazlası bir para miktarı	20	11,4
Aynı miktar	33	18,9
Bugün satın alabileceklerinden daha az	44	25,1
Satın almak istedikleri şeyin türüne bağlı	32	18,3
Bilmiyorum	44	25,1
Geçersiz	2	1,1
Toplam	175	100,0

Katılımcılardan, 5 kardeşten her birinin 1.000 TL'lik paylarını almak için bir yıl beklemek zorunda olduklarını ve enflasyonun %11 olarak kaldığını ve 1 yıl sonrasını düşünerek bu soruyu yanıtlamaları istenmiştir. Katılımcılar büyük oranda bugün satın alabileceklerinden daha az miktarda şeyi satın alabileceklerini ifade etmişlerdir ki bu doğru bir ifade olarak kabul edilmektedir.

Tablo 3.14 Ödenen Faiz

	n	%
Sıfır	116	66,3
Bilmiyorum	57	32,6
Geçersiz	2	1,1
Toplam	175	100,0

Katılımcılar, kendilerine yöneltilen "Bir akşam bir arkadaşınıza 25 TL borç verdiniz ve O da ertesi gün size 25 TL verdi. Arkadaşınız bu krediye ne kadar faiz ödedi?" sorusuna yüksek oranda sıfır olarak yanıt vermişlerdir.

Tablo 3.15 Basit Faiz

	n	%
102	82	46,9
Bilmiyorum	93	53,1
Toplam	175	100,0

Katılımcılara "Yılda %2 garantili faiz oranına sahip bir ücretsiz, vergisiz tasarruf hesabına 100 TL koyduğunuzu varsayalım. Bu hesaba ilave ödeme yapmıyorsunuz ve para da çekmiyorsunuz. Faiz ödemesi yapıldığında hesabınız birinci yılın sonunda ne kadar olurdu?" şeklinde bir basit faiz sorusu yöneltilmiştir. Bu soruya katılımcıların %46,9'u 102 olarak yanıt vermişlerdir. Ancak önemli oranda bir çoğunluk ise bilmiyorum yanıtını vermiştir.

Tablo 3.16 Hesap Toplamı

	n	%
110tl den daha fazla	63	36,0
Tam olarak 110tl	15	8,6
110tl den daha az	13	7,4
Verilen bilgilere göre söylemek imkansız	10	5,7
Bilmiyorum	74	42,3
Toplam	175	100,0

Önceki sorularda belirtilen meblağlar üzerinden 5 yılın sonunda hesaplarında ne kadar olacağı yönündeki soruya ise katılımcılar önemli oranda 110 TL'den daha fazla şekilde yanıt vermişlerdir.

3.8.3. Finansal Ürünler

Tablo 3.17 Önceden Duyulan Finansal Ürün

	Evet		Hayır	
	n	%	n	%
a) Bir emeklilik aylığı veya emeklilik ürünü	127	72,6	48	27,4
b) Yatırım hesabı, örneğin bir yatırım fonu	109	62,3	66	37,7
c) İpotek (Mortgage)	98	56,0	76	43,4
d) Bir varlık üzerinde teminat altına alınmış banka kredisi	96	54,9	79	45,1
e) Teminatsız bir banka kredisi	103	58,9	72	41,1
f) Kredi kartı	128	73,1	47	26,9
g) Vadesiz mevduat/çek hesabı	102	58,3	73	41,7
h) Tasarruf hesabı	94	53,7	81	46,3
i) Mikro finans kredisi	57	32,6	118	67,4
j) Sigorta	108	61,7	67	38,3
k) Menkul kıymetler	82	46,9	93	53,1
l) Tahviller	73	41,7	102	58,3
m) Doğrudan bir banka hesabına bağlı olmayan mobil/cep telefonu ödeme hesabı	65	37,1	110	62,9
n) Doğrudan bir banka hesabına bağlı olmayan ön ödemeli bir borç/ödeme kartı	57	32,6	117	66,9
o) Bilmiyorum	16	9,1	159	90,9

Katılımcıların daha önceden duydukları finansal ürünler arasında özellikle emekli aylığı, yatırım hesabı, teminatsız banka kredisi, kredi kartı, vadesiz mevduat hesabı, sigorta, gibi ürünler ilk sıralarda yer almaktadır.

Tablo 3.18 Kişisel veya Ortaklaşa Biçimde Finansal Ürünlerden Birinin Sahibi Olma

	Evet		Hayır	
	n	%	n	%
a) Bir emekli aylığı veya emeklilik ürün	51	29,1	124	70,9
b) Yatırım hesabı, örneğin bir yatırım fonu	48	27,4	127	72,6
c) İpotek (mortgage)	21	12,0	154	88,0
d) Bir varlık üzerinde teminat altına alınmış banka kredisi	29	16,6	145	82,9
e) Teminatsız bir banka kredisi	47	26,9	128	73,1
f) Kredi kartı	83	47,4	91	52,0
g) Vadesiz mevduat, çek hesabı	33	18,9	142	81,1
h) Tasarruf hesabı	26	14,9	149	85,1
i) Mikrofinans kredisi	2	1,1	173	98,9
j) Sigorta	36	20,6	139	79,4
k) Menkul kıymetler	10	5,7	165	94,3
l) Tahviller	7	4,0	168	96,0
m) Doğrudan bir banka hesabına bağlı olmayan mobil/cep telefonu ödeme hesabı	8	4,6	167	95,4
n) Doğrudan bir banka hesabına bağlı olmayan ön ödemeli bir borç/ödeme kartı	4	2,3	171	97,7
o) Bilmiyorum	15	8,6	160	91,4

Hali hazırda katılımcıların özellikle kredi kartı ve emekli aylığı, yatırım hesabı ve teminatsız banka kredisi ürünlerinden yararlandıkları görülmektedir.

Tablo 3.19 Son 2 yılda tekrar tercih edilen ürünler

	Evet		Hayır	
	n	%	n	%
a) Bir emekli aylığı veya emeklilik ürün	26	14,9	149	85,1
b) Yatırım hesabı, örneğin bir yatırım fonu	29	16,6	146	83,4
c) İpotek (mortgage)	13	7,4	162	92,6
d) Bir varlık üzerinde teminat altına alınmış banka kredisi	16	9,1	159	90,9
e) Teminatsız bir banka kredisi	22	12,6	153	87,4
f) Kredi kartı	89	50,9	86	49,1
g) Vadesiz mevduat, çek hesabı	27	15,4	148	84,6
h) Tasarruf hesabı	21	12,0	154	88,0
i) Mikrofinans kredisi	3	1,7	171	97,7
j) Sigorta	29	16,6	145	82,9
k) Menkul kıymetler	14	8,0	161	92,0
l) Tahviller	6	3,4	169	96,6
m) Doğrudan bir banka hesabına bağlı olmayan mobil/cep telefonu ödeme hesabı	5	2,9	170	97,1
n) Doğrudan bir banka hesabına bağlı olmayan ön ödemeli bir borç/ödeme kartı	3	1,7	172	98,3
o) Bilmiyorum	19	10,9	156	89,1

Katılımcıların son 2 yılda büyük oranda kredi kartı sahipliğini devam ettirdikleri görülmektedir. Diğer ürünlerin kullanımı yönündeki tercih düzeyi kredi kartı kullanımındaki kadar yüksek değildir.

Tablo 3.20 Finansal Ürün Kullanımında Seçim

	n	%
Kararımı vermeden önce farklı şirketlerden birkaç seçeneği dikkate alırım	109	62,3
Tek bir şirketten gelen seçenekleri dikkate alırım	17	9,7
Hiçbir seçeneği dikkate almam	16	9,1
Etrafıma baktım ama dikkate almam gereken bir seçenek yoktu	18	10,3
Bilmiyorum	15	8,6
Toplam	175	100,0

Katılımcılar daha çok kararlarını vermeden önce farklı şirketlerden birkaç farklı seçeneği dikkate alarak, kıyaslama yaparak kararlarını verdiklerini ifade etmişlerdir.

Tablo 3.21 Daha sonra değersiz bulunan bir ürüne yatırım için tavsiye kabul etme

	n	%
Evet	21	12,0
Hayır	154	88,0
Toplam	175	100,0

Katılımcılar arasında son 2 yıl içerisinde, daha sonra değersiz bulunan bir ürüne yatırım konusunda tavsiye kabul etme gibi bir olumsuz durumla karşılaşmaların oranı oldukça düşüktür.

Tablo 3.22 Sahte bir hesapla finansal bilgi paylaşma

	n	%
Evet	20	11,4
Hayır	154	88,0
Geçersiz	1	,6
Toplam	175	100,0

Katılımcıların çok azı bu konuda hataya düştüklerini ifade etmişlerdir. Genel anlamda bu şekilde bilgi paylaşmayanların oranı oldukça yüksektir.

Tablo 3.23 Yetkisiz Birinin Kart Numarasını Kullandığının Keşfedilmesi

	n	%
Evet	19	10,9
Hayır	156	89,1
Toplam	175	100,0

Katılımcıların çok azı bu tür bir vaka ile karşılaşmıştır. Genel anlamda büyük bir oranda katılımcılar bu şekilde son 2 yıl içerisinde bir olumsuzluk yaşamadıklarını ifade etmişlerdir.

3.8.4. Emeklilik Planlaması

Tablo 3.24 Emeklilik Finansal Planlaması Özdeğerlendirme

	n	%
Çok eminim	24	13,7
Eminim	40	22,9
Kararsızım	48	27,4
Emin değilim	30	17,1
Hiç emin değilim	17	9,7
Emeklilik planım yok	16	9,1
Toplam	175	100,0

Katılımcıların emeklilik hususunda finansal planlama açısında yüksek oranda iyi iş çıkarttıklarını ifade etmek güç görünmektedir. Özellikle kararsızların oranı oldukça yüksektir. Ancak yine de emin değilim ve hiç emin değilim diyenlerin oranı eminim ve çok eminim diyenlerin oranından düşüktür.

Tablo 3.25. Emekliliğin Finansmanı

	Evet		Hayır	
	n	%	n	%
a) Devlet emekli aylığından/yaşlılık ödeneğinden	79	45,1	96	54,9
b) Mesleki veya işyeri emeklilik planından	35	20,0	140	80,0
c) Özel bir emeklilik planından	31	17,7	144	82,3
d) Finansal varlıkların satışından (hisse senetleri, tahvil veya yatırım fonları gibi)	6	3,4	168	96,0
e) Finansal olmayan varlıkların satışından (araba, emlak, sanat eseri, mücevher, antika vb.)	8	4,6	167	95,4
f) Finansal veya finansal olmayan varlıklarınızdan elde edilen gelirden	18	10,3	157	89,7
g) Sizi destekleyen eşinize veya hayat arkadaşınıza güvenerek	12	6,9	163	93,1
h) Sizi destekleyen çocuklarınıza ya da diğer aile üyelerine güvenerek	8	4,6	167	95,4
i) Başka bir şey	14	8,0	161	92,0
j) Bilmiyorum	31	17,7	144	82,3

Katılımcılar büyük oranda emekliliklerini devletin kendilerine bağlayacak olduğu aylıklar/yaşlılık ödenekleri şeklinde finanse edeceklerini ifade etmişlerdir. Mesleki ve işyeri emeklilik planları ile özel emeklilik planları da yüksek orandadır. Ancak bu

konuda bir öngörüsü olmayan ve bilmiyorum yanıtını veren katılımcıların oranı da oldukça yüksektir.

3.8.5. Finansal Eğitim

Katılımcıların özellikle yatırım kalemleri, bunların riskleri, belli finansal kavramların anlamları konusunda bir temele sahip olup olmadıklarına ilişkin 3 önerme yöneltilmiştir. Bu önermeler sırası ile şu şekildedir;

- 1- Yüksek getirili bir yatırım büyük olasılıkla yüksek risklidir
- 2- Yüksek enflasyon, yaşam maliyetinin hızla artıyor olması anlamına gelir
- 3- Genellikle, borsada çok çeşitli menkul kıymetler satın alarak yatırım riskini azaltmak mümkündür

Tablo 3.26. Yatırım Araçlarının Riskleri ile İlgili Bilgi Düzeyi

	DOĞRU		YANLIŞ	
	n	%	n	%
Risk ve Getiri	95	54,3	80	45,7
Enflasyon	95	54,3	80	45,7
Çeşitlendirme	49	28,0	126	72,0

Katılımcılardan yukarıda verilen önermelerin doğru veya yanlış olduğunu ifade etmeleri istenmiştir. 1.ve 2. önermede doğru ve yanlış şıkları arasında birbirine yakın sonuçlar ortaya çıkarken 3. önerme kapsamında yatırım riskini azaltmakla ilgili olan önermeye katılımcılar yüksek oranda yanlış yanıtını vermişlerdir. Oysa ki 3. önermede belirtilen husus yatırım riskini azaltmanın bir yolu olarak çeşitlendirmeyi önermektedir.

3.9. Finansal Okuryazarlık ve Farklı Boyutlarına İlişkin Düzeyler

Bu başlık altında finansal okuryazarlığa ilişkin alt boyutlar bağlamında finansal okuryazarlık düzeyinin önce ayrı ayrı sonra da bir bütün olarak ortaya konulmaya çalışılmaktadır.

3.9.1. Finansal Okuryazarlık Düzeyi

OECD/INFE ölçeği bağlamında katılımcıların finansal okuryazarlık düzeyinin ölçümünde bölme, paranın zaman değeri, ödenen faiz, basit faiz, basit ve bileşik faiz, risk ve getiri, enflasyon ve çeşitlendirme başlıkları altında değerlendirme yapılmaktadır.

Tablo 3.27 Finansal Okuryazarlık Bilgisi Düzeyi

Bölme	Paranın Zaman Değeri	Ödenen Faiz	Basit Faiz	Basit ve Bileşik Faiz	Risk ve Getiri	Enflasyon	Çeşitlendirme
82,3	25,1	66,3	46,9	36,0	54,3	54,3	28,0

Katılımcıların finansal okuryazarlık bilgisi bağlamında sorulan sorular ile ilişkili olarak bölme ve ödenen faiz sorularına büyük oranda doğru yanıt verdikleri ancak diğer sorular bağlamında finansal bilgi düzeyinin orta düzey ve altında olduğu belirlenmiştir.

3.9.2. Finansal Davranışla İlgili İfadeler

Finansal davranışla ilgili olarak OECD/INFE ölçeği bağlamında 9 madde üzerinde değerlendirme yapılmıştır.

Tablo 3.28 Paranın Yeterliliği

	n	%
Tamamen katılıyorum	100	57,1
Katılıyorum	33	18,9
Kararsızım	24	13,7
Katılmıyorum	5	2,9
Tamamen katılmıyorum	13	7,4
Toplam	175	100,0

Katılımcılar "Bir şey almadan önce paramın yetip yetmeyeceğini dikkatlice düşünürüm" ifadesine katıldıklarını güçlü bir şekilde ifade etmişlerdir.

Tablo 3.29 Faturaları Ödeme

	n	%
Tamamen katılıyorum	106	60,6
Katılıyorum	32	18,3
Kararsızım	27	15,4
Katılmıyorum	2	1,1
Tamamen katılmıyorum	8	4,6
Toplam	175	100,0

Katılımcılar büyük oranda faturalarını zamanında ödediklerini belirtmişlerdir. Bu bakımdan katılımcılar ödeme sorumluluğuna sahiptir ve önceliği bu hususa vermektedirler denilebilir.

Tablo 3.30 Yatırım İçin Risk Alabilme

	n	%
Tamamen katılıyorum	30	17,1
Katılıyorum	38	21,7
Kararsızım	47	26,9
Katılmıyorum	15	8,6
Tamamen katılmıyorum	45	25,7
Toplam	175	100,0

"Tasarruf veya yatırım yaparken kendi paramın bir kısmını riske atmaya hazırım" ifadesi kararsızların ve tamamen katılmıyorum seçeneğini işaretleyen katılımcıların oranının yüksek olması dikkat çekicidir. Bu anlamda katılımcıların yatırım amaçlı risk alabilme yönündeki davranışları daha tutucudur denilebilir.

Tablo 3.31 Kişisel Finansal İşleri Yakından Takip Etme

	n	%
Tamamen katılıyorum	72	41,1
Katılıyorum	44	25,1
Kararsızım	37	21,1
Katılmıyorum	15	8,6
Tamamen katılmıyorum	7	4,0
Toplam	175	100,0

"Kişisel finansal işlerimi sıkı bir gözetim altında tutarım" önermesine ilişkin olarak katılımcıların büyük oranda olumlu görüş belirttikleri görülmüştür. Bu konuda katılımcılar finansal işlerini oldukça yüksek oranda önemsemekle birlikte kararsızım seçeneğini belirten katılımcıların oranının da yüksek olması oldukça dikkat çekicidir.

Tablo 3.32 Uzun Vadeli Finansal Hedefler

	n	%
Tamamen katılıyorum	54	30,9
Katılıyorum	45	25,7
Kararsızım	47	26,9
Katılmıyorum	14	8,0
Tamamen katılmıyorum	15	8,6
Toplam	175	100,0

"Uzun vadeli finansal hedefler belirler ve bunlara ulaşmak için gayret gösteririm" ifadesini katılımcılar büyük oranda olumlu şekilde desteklemiştir. Bu bakımdan katılımcıların uzun vadeli ve istikrarlı finansal hedefler konusunda belirli bir davranış göstermeye eğilimli oldukları ifade edilebilir. Ancak yine burada da kararsızım seçeneğini belirten katılımcıların oranının yüksek olması dikkat çekicidir.

Tablo 3.33 Finansal Durum

	n	%
Tamamen katılıyorum	53	30,3
Katılıyorum	47	26,9
Kararsızım	46	26,3
Katılmıyorum	15	8,6
Tamamen katılmıyorum	14	8,0
Toplam	175	100,0

Katılımcıların "Finansal durumum, benim için önemli olan şeyleri yapma kabiliyetimi sınırlar" ifadesine ilişkin olarak yüksek oranda tamamen katılıyorum seçeneğini paylaştıkları görülmektedir. Bu bakımdan katılımcılar önceliklerini finansal durumları çerçevesinde şekillendirmektedir.

Tablo 3.34 Geçim Masrafları Konusunda Endişe

	n	%
Tamamen katılıyorum	45	25,7
Katılıyorum	42	24,0
Kararsızım	53	30,3
Katılmıyorum	17	9,7
Tamamen katılmıyorum	18	10,3
Toplam	175	100,0

"Geçim masraflarımı ödeme konusunda endişelenme eğilimindeyimdir" ifadesine ilişkin olarak katılımcılar büyük oranda kararsız olduklarını ifade etmekle birlikte bu noktada bir önceki önermeyi tamamlar şekilde bu ifadeyi destekler şekilde görüş belirtmişlerdir. Bu bakımdan katılımcıların geçim masraflarını ödeme konusunda endişelenme eğilimi taşıdıkları ifade edilebilir.

Tablo 3.35 Borçluluk Durumu

	n	%
Tamamen katılıyorum	33	18,9
Katılıyorum	40	22,9
Kararsızım	45	25,7
Katılmıyorum	24	13,7
Tamamen katılmıyorum	33	18,9
Toplam	175	100,0

Katılımcıların "Şu anda çok fazla borcum var" ifadesine ilişkin olarak kararsız oldukları ve kısmen bu ifadeyi destekledikleri görülmektedir.

Tablo 3.36 Mevcut Finansal Durumdan Memnuniyet

	n	%
Tamamen katılıyorum	37	21,1
Katılıyorum	42	24,0
Kararsızım	52	29,7
Katılmıyorum	18	10,3
Tamamen katılmıyorum	26	14,9
Toplam	175	100,0

Katılımcıların "Mevcut finansal durumumdan memnunum" ifadesine ilişkin olarak kararsız oldukları ve kısmen bu ifadeyi destekledikleri görülmektedir.

3.9.3. Finansal Davranış Düzeyi

OECD/INFE ölçeği bağlamında finansal davranış düzeyi 2 ana ifade grubu içerisinde ele alınmaktadır. Bunlar davranış ifadeleri ve finansal ürün tercihidir.

Tablo 3.37 Finansal Davranış ve Finansal Ürün Tercihi

<i>Davranış İfadeleri</i>						<i>Finansal Ürün Tercihi</i>	
Harcamaları dikkatlice düşünme	Faturaları zamanında ödeme	Kişisel finansal işleri yakından takip etme	Uzun vadeli finansal hedefler belirleme ve bunlara ulaşmak için gayret gösterme	Hane halkı bütçesinin olması	Geçen sene bir yatırım yapma	Karar vermeden önce farklı şirketlerden birkaç seçeneği dikkate alma	Profesyonel tavsiye alma
% 76	% 78,9	% 66,2	% 56,6	% 88,6	% 16,6	% 62,3	% 21,7

Katılımcıların %88,6'sı hane halkı bütçesine sahiptir. Hane halkı bütçesine sahiplik durumu bu bakımdan oldukça yüksektir. Hane halkı bütçesinin nasıl kullanıldığına ilişkin olarak diğer göstergelere bakıldığında; davranış ifadeleri başlığı altında katılımcıların önemli ölçüde harcamalarını yaparken dikkatlice düşündükleri, faturalarını zamanında ödeme yönünde önceliklerinin olduğu, kişisel finansal işleri yakından takip ettikleri ve uzun vadeli finansal hedefler belirleyerek bunlara erişmek için çaba sarf ettikleri tespit edilmiştir. Finansal davranış hususunda bu öncelikleri ifade eden katılımcılar yatırım konusunda çekimser görünmektedir. Son 12 ay içerisinde yatırım yapma durumuna ilişkin oran %16,6 olarak gerçekleşmiştir. Öte yandan katılımcılar finansal bir ürün tercihi yaparken farklı seçenekleri dikkate alarak karar vermekte fakat, finansal ürün tercihi ile ilgili profesyonel tavsiye alma konusunda yeterli reaksiyonu göstermemektedirler.

3.9.4. Finansal Tutumla İlgili İfadeler

Tablo 3.38 Yarından Çok Bugün İçin Yaşama Eğilimi

	n	%
Tamamen katılıyorum	34	19,4
Katılıyorum	42	24,0
Kararsızım	54	30,9
Katılmıyorum	19	10,9
Tamamen katılmıyorum	26	14,9
Toplam	175	100,0

"Yarımdan çok bugün için yaşama eğilimindeyimdir" ifadesine ilişkin olarak katılımcılar büyük oranda bu ifadeyi desteklemektedir. Ancak kararsız olduklarını belirtenlerin oranı da azımsanmayacak düzeydedir.

Tablo 3.39 Harcamayı Tasarrufa Tercih Etme

	n	%
Tamamen katılıyorum	29	16,6
Katılıyorum	35	20,0
Kararsızım	55	31,4
Katılmıyorum	18	10,3
Tamamen katılmıyorum	38	21,7
Toplam	175	100,0

"Uzun vadeli tasarruf yapmaktan çok para harcamayı daha tatmin edici buluyorum" ifadesine ilişkin olarak tamamen katılmıyorum seçeneğini belirtenlerin oranı önemli ölçüde yüksektir. Ancak kararsız olanların oranı belirgin biçimde diğer seçeneklere ilişkin oranlardan daha fazladır.

Tablo 3.40 Para Harcama Eğilimi

	n	%
Tamamen katılıyorum	55	31,4
Katılıyorum	40	22,9
Kararsızım	52	29,7
Katılmıyorum	10	5,7
Tamamen katılmıyorum	18	10,3
Toplam	175	100,0

Katılımcıların "Para, harcamak için vardır" ifadesine ilişkin olarak katılımcılar büyük oranda olumlu bu ifadeye katıldıklarını belirtmişlerdir. Bu bakımdan katılımcıların uzun vadeli finansal planları olmakla birlikte bu konuda riskli yatırımlar için paralarını kullanmaktan çok ya harcama ya da daha tutucu ve risksiz yatırımları tercih ettikleri görülmektedir.

3.9.5. Tasarruf A alışkanlığı ve Finansal Tutum Düzeyi

OECD/INFE Ölçeği bağlamında verilen tutum ifadeleri aynı zamanda tasarruf alışkanlığına ilişkin bulguları da sağlamaktadır.

Tablo 3.41 Tasarruf Alışkanlığı ve Tutum Düzeyi

	<i>Aşağıdaki tutum ifadelerine katılmıyorum</i>	
Uzun vadeli tasarruf yapmaktan çok para harcamayı daha tatmin edici buluyorum	Yarıdan çok bugün için yaşama eğilimindeyimdir	Para, harcamak için vardır
%32	%25,8	%16

Katılımcıların %32'si para harcamayı tasarruf yapmaktan daha tatmin edici bulmaktadır. Yarıdan çok bugün için yaşama eğilimindeyim ifadesine katılmayanların oranı %25'8'dir. Para, harcamak için vardır ifadesine katılmayanların oranı ise %16 olarak gerçekleşmiştir. Bu bağlamda katılımcıların tasarruf yanlı bir tutum içinde oldukları, para harcamaya yönelik ifadelerin genel olarak düşük düzeyde kaldığı tespit edilmiştir.

3.10. Bağımsız Örneklem t-Testi

Değişkenler arasında anlamlı farklılığın tespit edilmesinde ikili gruplar için bağımsız örneklem t-testi uygulanmıştır. Katılımcıların cinsiyeti ile katılımcıların finansal okuryazarlık bilgi düzeyine ilişkin değişkenler arasındaki anlamlı farklılık test edilmiştir.

Tablo 3.42 Cinsiyet ve Finansal Bilgi Düzeyi İlişkisi

	Cinsiyet	n	Ortalama	t	P
Finansal konularda genel bilgi düzeyini derecelendirme (QK1)	Erkek	76	3,05	-1,986	,049*
	Kadın	98	3,45		
Bölme (QK2)	Erkek	76	1,16	,027	,225
	Kadın	98	1,27		
Paranın zaman değeri (QK3)	Erkek	76	3,20	,045	,389
	Kadın	98	3,38		
Ödenen faiz (QK4)	Erkek	76	1,28	,009	,112
	Kadın	98	1,40		
Basit faiz (QK5)	Erkek	76	1,38	,360	,000
	Kadın	98	1,65		
Bileşik faiz (QK6)	Erkek	76	2,70	,432	,008*
	Kadın	98	3,43		
Risk ve getiri (QK7_1)	Erkek	76	1,38	,019	,092
	Kadın	98	1,51		
Enflasyon (QK7_2)	Erkek	76	1,49	,318	,531
	Kadın	98	1,44		
Çeşitlendirme (QK7_3)	Erkek	76	1,70	,287	,590
	Kadın	98	1,73		

*P<0,05

Katılımcıların cinsiyetleri ile finansal bilgi düzeyleri arasındaki ilişki bağlamında kendi finansal bilgi düzeylerini değerlendirmeleri açısından erkekler ve kadınlar arasında farklı ortalama değerler mevcuttur. Finansal konularda genel bilgi düzeyini derecelendirme ve bileşik faiz hesaplama değişkenleri ile cinsiyet ilişkisi anlamlı farklıdır. Kadın katılımcıların kendi finansal bilgilerinin derecelendirme düzeyleri daha yüksek çıkmıştır. Ayrıca kadınların bileşik faiz hesaplama düzeyleri erkeklere göre daha yüksek çıkmıştır.

Tablo 4.43 Cinsiyet ve Finansal Davranış İlişkisi

	Cinsiyet	n	Ortalama	t	P
Hane halkı bütçesinin olması (QF2)	Erkek	76	1,17	0,397	,049*
	Kadın	98	1,14		
Son 1 yılda tasarruf/yatırım (QF3.6)	Erkek	76	1,97	-,256	,798
	Kadın	98	1,98		
Harcamaları dikkatlice düşünme (QF10.1)	Erkek	76	1,97	1,230	,220
	Kadın	98	1,74		
Uzun vadeli tasarruftan çok para harcamayı tercih etme (QF10.3)	Erkek	76	2,97	-,322	,748
	Kadın	98	3,04		
Faturaları zamanında ödeme (QF10.4)	Erkek	76	1,87	1,764	,079
	Kadın	98	1,58		
Kişisel finansal işleri yakından takip etme (QF10.6)	Erkek	76	1,99	-1,058	,291
	Kadın	98	2,17		
Uzun vadeli finansal hedefler belirleme ve bunlara ulaşmak için gayret gösterme (QF10.7)	Erkek	76	2,20	-1,711	,089
	Kadın	98	2,52		
Karar vermeden önce farklı şirketlerden birkaç seçeneği dikkate alma (QFprod2)	Erkek	76	1,79	,220	,826
	Kadın	98	1,78		
Profesyonel tavsiye alma (QFprod3.8)	Erkek	76	1,96	,199	,842
	Kadın	98	1,92		

*P<0,05

Katılımcıların cinsiyetleri ile finansal davranış düzeyleri arasındaki ilişki bağlamında erkek ve kadın katılımcıların değerlendirmelerinin farklı olduğu tespit edilmiştir. Tabloya göre bulgular içerisinde $p<0,05$ oranına en yakın değer hane halkı bütçesine sahip olma durumuna ilişkin değişkende görülmektedir. Bu bakımdan cinsiyet ile hane halkı bütçesine sahip olma değişkeni arasında anlamlı fark bulunmaktadır. Buna göre erkek katılımcıların hane halkı bütçesine sahip olduklarını daha güçlü ifade ettikleri bulgulanmıştır.

Tablo 4.44. Cinsiyet ve Finansal Tasarruf İlişkisi

	Cinsiyet	n	Ortalama	t	P
Hane halkı bütçesinin olması (QF2)	Erkek	76	2,75	-,284	,777
	Kadın	98	2,81		
Son 1 yılda tasarruf/yatırım (QF3.6)	Erkek	76	2,97	-,321	,748
	Kadın	98	3,04		
Harcamaları dikkatlice düşünme (QF10.1)	Erkek	76	2,49	-,727	,468
	Kadın	98	2,35		

*P<0,05

Cinsiyet ile finansal tasarruf arasındaki ilişkiye bakıldığında değişkenler arasında anlamlı farklılık görülmemektedir. Bu açıdan katılımcıların cinsiyet durumunun finansal tasarrufun bileşenleri olan değişkenleri etkilemediği tespit edilmiştir.

3.11. ANOVA Testleri

Çalışma kapsamında çoklu gruplar için Tek yönlü varyans analizi (ANOVA) yapılmıştır. Katılımcıların finansal bilgi düzeyi ile eğitim ilişkisi, finansal davranış düzeyi ile eğitim, yaş ve iş durumu ilişkisi incelenmiştir.

Tablo 3.45 Finansal Bilgi ve Eğitim İlişkisi

ANOVA						
		Kareler Toplamı	Sd	KO	F	P
Finansal konularda genel bilgi düzeyini derecelendirme (QK1)	Gruplar arası	47,873	6	7,979	5,013	,000
	Grup içi	267,407	168	1,592		
	Toplam	315,280	174			
Bölme (QK2)	Gruplar arası	13,664	6	2,277	8,679	,000
	Grup içi	44,085	168	,262		
	Toplam	57,749	174			
Paranın zaman değeri (QK3)	Gruplar arası	16,549	6	2,758	1,512	,177
	Grup içi	306,400	168	1,824		
	Toplam	322,949	174			
Ödenen faiz (QK4)	Gruplar arası	10,600	6	1,767	8,957	,000
	Grup içi	33,137	168	,197		
	Toplam	43,737	174			
Basit faiz (QK5)	Gruplar arası	7,240	6	1,207	5,579	,000
	Grup içi	36,337	168	,216		
	Toplam	43,577	174			
Bileşik faiz (QK6)	Gruplar arası	89,286	6	14,881	5,186	,000
	Grup içi	482,062	168	2,869		
	Toplam	571,349	174			
Risk ve getiri (QK7_1)	Gruplar arası	3,572	6	,595	2,509	,024*
	Grup içi	39,857	168	,237		
	Toplam	43,429	174			
Enflasyon (QK7_2)	Gruplar arası	2,176	6	,363	1,477	,189
	Grup içi	41,252	168	,246		
	Toplam	43,429	174			
Çeşitlendirme (QK7_3)	Gruplar arası	1,240	6	,207	1,020	,414
	Grup içi	34,040	168	,203		
	Toplam	35,280	174			

*P<0,05

Katılımcıların finansal bilgi düzeyleri ile eğitim düzeyi arasındaki ilişkide finansal risk değerlendirmesi bağlamında anlamlı farklılık bulunmaktadır.

Tablo 3.46 Finansal Davranış ve Eğitim İlişkisi

ANOVA						
		Kareler Toplamı	Sd	KO	F	P
Bir şey almadan önce paramın yetip yetmeyeceğini dikkatlice düşünürüm (QF10_1)	Gruplar arası	2,175	6	,362	,239	,963
	Grup içi	254,660	168	1,516		
	Toplam	256,834	174			
Yarıdan çok bugün için yaşama eğilimindeyimdir (QF10_2)	Gruplar arası	5,247	6	,874	,512	,799
	Grup içi	287,062	168	1,709		
	Toplam	292,309	174			
Uzun vadeli tasarruf yapmaktan çok para harcamayı daha tatmin edici buluyorum (QF10_3)	Gruplar arası	6,310	6	1,052	,561	,761
	Grup içi	314,684	168	1,873		
	Toplam	320,994	174			
Faturalarımı zamanında öderim (QF10_4)	Gruplar arası	7,303	6	1,217	1,072	,382
	Grup içi	190,834	168	1,136		
	Toplam	198,137	174			
Tasarruf veya yatırım yaparken kendi paramın bir kısmını riske atmaya hazırım (QF10_5)	Gruplar arası	8,687	6	1,448	,707	,644
	Grup içi	344,033	168	2,048		
	Toplam	352,720	174			
Kişisel finansal işlerimi sıkı bir gözetim altında tutarım (QF10_6)	Gruplar arası	4,365	6	,728	,540	,777
	Grup içi	226,172	168	1,346		
	Toplam	230,537	174			
Uzun vadeli finansal hedefler belirler ve bunlara ulaşmak için gayret gösteririm (QF10_7)	Gruplar arası	5,548	6	,925	,594	,735
	Grup içi	261,560	168	1,557		
	Toplam	267,109	174			
Para, harcamak için vardır (QF10_8)	Gruplar arası	8,684	6	1,447	,896	,500
	Grup içi	271,511	168	1,616		
	Toplam	280,194	174			
Finansal durumum, benim için önemli olan şeyleri yapma kabiliyetimi sınırlar (QF10_9)	Gruplar arası	5,726	6	,954	,628	,707
	Grup içi	255,131	168	1,519		
	Toplam	260,857	174			
Geçim masraflarımı ödeme konusunda endişelenme eğilimindeyimdir (QF10_10)	Gruplar arası	9,772	6	1,629	1,030	,407
	Grup içi	265,565	168	1,581		
	Toplam	275,337	174			
Şu anda çok fazla borcum var (QF10_11)	Gruplar arası	8,485	6	1,414	,747	,613
	Grup içi	318,052	168	1,893		
	Toplam	326,537	174			
Mevcut finansal durumumdan memnunum (QF10_12)	Gruplar arası	6,563	6	1,094	,626	,709
	Grup içi	293,346	168	1,746		
	Toplam	299,909	174			

*P<0,05

Katılımcıların finansal davranış düzeyleri ile eğitim ilişkisi incelendiğinde anlamlı farklılığın bulunmadığı görülmektedir.

Tablo 3.47 Finansal Davranış ve Yaş İlişkisi

ANOVA						
		Kareler Toplamı	Sd	KO	F	P
Bir şey almadan önce paramın yetip yetmeyeceğini dikkatlice düşünürüm (QF10_1)	Gruplar arası	8,216d	7	1,174	,788	,598
	Grup içi	248,618	167	1,489		
	Toplam	256,834	174			
Yarıdan çok bugün için yaşama eğilimindeyimdir (QF10_2)	Gruplar arası	7,151	7	1,022	,598	,757
	Grup içi	285,158	167	1,708		
	Toplam	292,309	174			
Uzun vadeli tasarruf yapmaktan çok para harcamayı daha tatmin edici buluyorum (QF10_3)	Gruplar arası	15,247	7	2,178	1,190	,311
	Grup içi	305,748	167	1,831		
	Toplam	320,994	174			
Faturalarımı zamanında öderim (QF10_4)	Gruplar arası	8,077	7	1,154	1,014	,423
	Grup içi	190,060	167	1,138		
	Toplam	198,137	174			
Tasarruf veya yatırım yaparken kendi paramın bir kısmını riske atmaya hazırım (QF10_5)	Gruplar arası	14,032	7	2,005	,988	,441
	Grup içi	338,688	167	2,028		
	Toplam	352,720	174			
Kişisel finansal işlerimi sıkı bir gözetim altında tutarım (QF10_6)	Gruplar arası	13,824	7	1,975	1,522	,163
	Grup içi	216,714	167	1,298		
	Toplam	230,537	174			
Uzun vadeli finansal hedefler belirler ve bunlara ulaşmak için gayret gösteririm (QF10_7)	Gruplar arası	19,594	7	2,799	1,889	,074
	Grup içi	247,514	167	1,482		
	Toplam	267,109	174			
Para, harcamak için vardır (QF10_8)	Gruplar arası	31,713	7	4,530	3,045	,005*
	Grup içi	248,481	167	1,488		
	Toplam	280,194	174			
Finansal durumum, benim için önemli olan şeyleri yapma kabiliyetimi sınırlar (QF10_9)	Gruplar arası	10,409	7	1,487	,992	,439
	Grup içi	250,448	167	1,500		
	Toplam	260,857	174			
Geçim masraflarımı ödeme konusunda endişelenme eğilimindeyimdir (QF10_10)	Gruplar arası	8,944	7	1,278	,801	,588
	Grup içi	266,393	167	1,595		
	Toplam	275,337	174			
Şu anda çok fazla borcum var (QF10_11)	Gruplar arası	10,318	7	1,474	,778	,606
	Grup içi	316,219	167	1,894		
	Toplam	326,537	174			
Mevcut finansal durumumdan memnunum (QF10_12)	Gruplar arası	15,050	7	2,150	1,260	,273
	Grup içi	284,858	167	1,706		
	Toplam	299,909	174			

*P<0,05

Katılımcıların finansal davranış düzeyleri ile yaş ilişkisi incelendiğinde "para harcamak için vardır" önermesinin etkisinin yüksek oluşuyla bağlantılı olarak finansal davranış ile yaş değişkenleri arasında anlamlı farklılık bulunmaktadır.

Tablo 3.48 Finansal Davranış ve İş Durumu İlişkisi

ANOVA						
		Kareler Toplamı	Sd	KO	F	P
Bir şey almadan önce paramın yetip yetmeyeceğini dikkatlice düşünürüm (QF10_1)	Gruplar arası	10,655	8	1,332	,898	,520
	Grup içi	246,179	166	1,483		
	Toplam	256,834	174			
Yarıdan çok bugün için yaşama eğilimindeyimdir (QF10_2)	Gruplar arası	21,335	8	2,667	1,634	,119
	Grup içi	270,973	166	1,632		
	Toplam	292,309	174			
Uzun vadeli tasarruf yapmaktan çok para harcamayı daha tatmin edici buluyorum (QF10_3)	Gruplar arası	19,497	8	2,437	1,342	,226
	Grup içi	301,497	166	1,816		
	Toplam	320,994	174			
Faturalarımı zamanında öderim (QF10_4)	Gruplar arası	13,786	8	1,723	1,552	,143
	Grup içi	184,351	166	1,111		
	Toplam	198,137	174			
Tasarruf veya yatırım yaparken kendi paramın bir kısmını riske atmaya hazırım (QF10_5)	Gruplar arası	31,617	8	3,952	2,043	,044
	Grup içi	321,103	166	1,934		
	Toplam	352,720	174			
Kişisel finansal işlerimi sıkı bir gözetim altında tutarım (QF10_6)	Gruplar arası	13,971	8	1,746	1,339	,228
	Grup içi	216,566	166	1,305		
	Toplam	230,537	174			
Uzun vadeli finansal hedefler belirler ve bunlara ulaşmak için gayret gösteririm (QF10_7)	Gruplar arası	17,866	8	2,233	1,487	,165
	Grup içi	249,242	166	1,501		
	Toplam	267,109	174			
Para, harcamak için vardır (QF10_8)	Gruplar arası	24,113	8	3,014	1,954	,055
	Grup içi	256,081	166	1,543		
	Toplam	280,194	174			
Finansal durumum, benim için önemli olan şeyleri yapma kabiliyetimi sınırlar (QF10_9)	Gruplar arası	12,188	8	1,523	1,017	,425
	Grup içi	248,670	166	1,498		
	Toplam	260,857	174			
Geçim masraflarımı ödeme konusunda endişelenme eğilimindeyimdir (QF10_10)	Gruplar arası	15,978	8	1,997	1,278	,258
	Grup içi	259,359	166	1,562		
	Toplam	275,337	174			
Şu anda çok fazla borcum var (QF10_11)	Gruplar arası	31,506	8	3,938	2,216	,029
	Grup içi	295,031	166	1,777		
	Toplam	326,537	174			
Mevcut finansal durumumdan memnunum (QF10_12)	Gruplar arası	16,797	8	2,100	1,231	,284
	Grup içi	283,112	166	1,705		
	Toplam	299,909	174			

*P<0,05

Katılımcıların finansal davranış düzeyleri ile iş durumu ilişkisi incelendiğinde "tasarruf veya yatırım yaparken kendi paramın bir kısmını riske atmaya hazırım" ve "Geçim masraflarımı ödeme konusunda endişelenme eğilimindeyimdir" önermelerinin etkisinin yüksek oluşuyla bağlantılı olarak finansal davranış ile iş durumu arasında anlamlı farklılık tespit edilmiştir.

SONUÇ

Ankete katılanların finansal riskten kaçınma ihtimallerinin yüksek olduğu tespit edilmiştir. Finansal risk, bireysel ve kurumsal olarak iki farklı açıdan ele alınabilir. Bu çalışma kapsamında bireysel finansal risk dikkate alınmaktadır. Bu kavram beklentiler dışında gelişen olumlu ve olumsuz durumları ifade etmektedir. Buna ek olarak bu çalışma kapsamında finansal risk, uzun vadeli yatırım araçlarını kullanma ve risk yönetimi yapabilmeyi içerecek şekilde, bir diğer açıdan piyasa riski anlamında kullanılmıştır (<http://piyasarehberi.org/piyasa/132-risk-nedir-finansal-risk-cesitleri-nelerdir> erişim tarihi: 11.02.2019).

Katılımcılar, bir şeyi satın almaya güçlerinin yetmeyeceğini göz önünde bulundurarak riskleri olabildiğince sınırlandırmaya çalışmak, herhangi bir faiz ödemesini önlemek için de faturaları zamanında ödemeyi önceliklemektedirler. Buradaki bir başka husus, katılımcıların mali işleriyle yakından ilgilenmeleridir. Müşterilerin çoğunluğu sabit ücretli kesimdir. Yani volatilité ve %100 sermaye garantili ürün tipi olmadan istikrarlı ve düzenli gelir elde etmektedirler. Tasarruf yapma isteği mevcut ancak yatırım yapma konusunda temel öncelik borçlarını ödeme, sonrasında risksiz uzun vadeli yatırım yapma yönündedir. Bir başka dikkat çekici nokta da kararsız olma oranındaki yüksekliktir.

Yapılan araştırma kapsamında bölme ve ödenen faiz sorularına büyük oranda doğru yanıt verdikleri ancak diğer sorular bağlamında finansal bilgi düzeyinin orta düzey ve altında olduğu tespit edilmiştir. Bu sonuç SPK (2012) tarafından Dünya Bankası ile birlikte yürütölen çalışmanın bulguları ile benzerlik taşımaktadır.

Hane halkı bütçesine sahip olma durumu yüksektir. Önemli oranda harcamalar yapılırken dikkatlice düşünüldüğü, faturaların zamanında ödendiği, kişisel finansal işlerin yakından takip edildiği ve uzun vadeli finansal hedeflerin belirlenerek bunlara erişmek için çaba sarf edildiği tespit edilmiştir. Fakat finansal yatırımın katılımcıların öncelik verdiği bir husus olmadığı görölmüştür.

Finansal bir ürün tercihi yaparken farklı seçenekler dikkate alınmakta fakat, profesyonel tavsiye alınmaktan geri durulmaktadır. Uzun vadeli finansal plan yapılmakta ancak, riskli yatırımlar yerine ya harcama yapılmakta ya da daha tutucu ve risksiz yatırımlar tercih edilmektedir. Bu bağlamda katılımcıların tasarruf yanlı bir tutum içinde oldukları, para harcamaya yönelik ifadelerin genel olarak düşük düzeyde kaldığı tespit edilmiştir.

Kadın katılımcıların kendi finansal bilgilerini derecelendirme düzeyleri daha yüksektir. Ayrıca kadınların bileşik faiz hesaplama düzeyleri erkeklere göre daha yüksek çıkmıştır. Bu bulgular Chen ve Volpe'nin (1998, 2002) çalışması ile büyük oranda örtüşmektedir. Al-Tamimi'nin (2009) çalışmasında ise tam tersi bir sonuçla karşılaşılmıştır. Erkek katılımcıların hane halkı bütçesine sahip olduklarını daha güçlü ifade ettikleri bulgulanmıştır.

Finansal okuryazarlık üzerinde yapılan çalışmalar da göstermektedir ki, sağlam finansal kararlar alabilmek için bireyler en azından faiz artırımını, enflasyon ve risk çeşitlendirme konusunda bilgi ve anlayışa sahip olmalıdır. Ancak uluslararası bir araştırmada, finansal piyasalar hızla geliştiğinde veya değiştiğinde finansal okuma yazma bilmeyen insanlar bulma ihtimalinin çok yaygın olduğu tespit edilmiştir. Türkiye'yi de bu gibi bir koşulla değerlendirmek mümkündür.

Bir başka husus emeklilikle ilgilidir. Önemli bir çoğunluğun emekliliğe ilişkin alacaklarına dair detayları bilmemeleri dikkat çekicidir. Katılımcılar bu konuya yeterince önem vermiyor veya yaşam beklentisi ile ilgili kaygı taşıyor olabilirler. Eğer durum gerçekten böyleyse bu konuda daha fazla eğitim verilmelidir. OECD'nin çalışmalarından birinde belirtildiği gibi, genç neslin erişkinliğinde özellikle emeklilik için tasarruf ve planlamada finansal risk altında olma olasılığı daha yüksektir.

Finansal okuryazarlığa yönelik farkındalığı desteklemek ve bilinçlendirmek için kilit öneri, okullarla sınırlı olmayan, aynı zamanda farklı yaş gruplarını hedef alan kampanyalara yatırımları da içeren finansal eğitime odaklanmaktır. Seminerler düzenlenmeli, insanların soru sorması ve konu ile ilgili aktif olarak meşgul olmaları sağlanmalıdır.

Tasarrufa ve emeklilik planlamasına yönelik tutumu değiştirmek hayati önem taşımaktadır. Bu alan belki de bu ürünleri zaten kullanmış olanları teşvik ederek büyüyebilir. Çoğunlukla aileleri ve arkadaşları tarafından tavsiye alındığı için ağızdan ağıza kampanyalar başarılı olabilir.

Bu tür çalışmalar, finansal okuryazarlığın nüfus sayımı (hane başına yapılan çalışmalarla entegre şekilde) ile değerlendirildiği ve buna göre analiz edildiği ulusal bir düzeye çıkarılmalıdır.

Finansal okuryazarlık konusu değerlendirilirken, konunun kendi içindeki bütünlüğü ile bilgi ve eylem bütünlüğünü içeren aktif bir süreç olarak görülmelidir. Sonuçta bu tür bir yaklaşım ile ele alınan bir finansal okuryazarlık bakış açısı, yaşam kalitesini ve ulusun refahını yansıtacak olan maddi refahta bir iyileşmeye yol açacaktır.

Finansal davranış ile finansal memnuniyet arasındaki ilişki ve bunun yanı sıra aile geçmişi gibi alanların da bu tür çalışmalara entegre edilmesi farklı bakış açıları ortaya çıkarabilir. Bu gibi çalışmalar ise özellikle finansal olarak okuryazar çoğunluğun en önemli yönlerini ve belirli alanlarda bilgi ve ilgi eksikliğini gruplandırmayı sağlayabilmektedir.

KAYNAKÇA

- Akan, M. (2001), *Bankacılık Teori Uygulama ve Yönetim*, Nobel Yayınevi, Ankara.
- Al-Tamimi, H. A. H., ve Kalli, A. A. B. (2009). "Financial Literacy and Investment Decisions of UAE Investors". *The Journal of Risk Finance*, 10(5): 500-516.
- Albayrak, Y. E. ve Erkut, H. (2005). "Banka Performans Değerlendirmede Analitik Hiyerarşi Süreç Yaklaşımı", *İTÜ Mühendislik Dergisi*, 4(6): 47-58.
- Alkaya, A. ve Yağlı, İ. (2015). "Finansal Okuryazarlık - Finansal Bilgi, Davranış ve Tutum: Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi İİBF Öğrencileri Üzerine Bir Uygulama", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(40): 585-599.
- Al-Tamımı, H., Hassan, A., Bin Kallı ve Al A. (2009). "Financial Literacy and Investment Decisions of UAE Investors", *Journal of Risk Finance*, 10(5): 500-516.
- Altan, M. (2001). *Fonksiyonlar ve İşlemler Açısından Bankacılık*. Beta Basım, İstanbul.
- Altan, F. ve Biçer, E. B. (2017). "Sağlık Bakanlığına Bağlı Hastanelerde Çalışan Sağlık Personelinin Finansal Okuryazarlık Düzeyinin Belirlenmesi: Sivas İli Örneği". *Business & Management Studies: An International Journal*, 5(2): 481-499.
- Altan, M. (2001). *Fonksiyonlar ve İşlemler Açısından Bankacılık*, Beta Basım Yayın, İstanbul.
- Altıntaş, K. M. (2008). *Bireysel Yatırımcılar Açısından Finansal Eğitimin Önemi*, Türk Sigorta Enstitüsü Vakfı, Sigorta Araştırma ve İnceleme Yayınları, İstanbul.
- Ansong, A. ve Gyensare, M. A. (2012). "Determinant of University Working-Students' Financial Literacy at the University of Cape Coast, Ghana", *International Journal of Business and Management*, 7(9): 126-133.
- Atkinson, A., McKay, S., Collard, S., ve Kempson, E. (2007). "Levels of Financial Capability in the UK". *Public Money and Management*, 27(1): 29-36.
- Barış, S. (2016). "Finansal Okuryazarlık ve Bütçeleme Davranışı: Üniversite Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma". *TESAM Akademi Dergisi*, 3(2): 13-38.
- Barmaki, N. (2015). *Üniversite Öğrencilerinin Finansal Okuryazarlık Düzeylerini Belirlemeye Yönelik Bir Araştırma: Hacettepe Üniversitesi Örneği*. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara.

- Bartlett, K. R. (2005). *Survey Research: Foundations and Methods of Inquiry*. In R. A. Swanson ve E. F. Holton (Ed.), *Research in Organizations: Foundations and Methods of Inquiry*, San Francisco, CA: Berrett-Koehler.
- Bay, C., Catusus, B. ve Johed, G. (2014). "Situating Financial Literacy". *Critical Perspectives on Accounting*, 25: 36-45.
- Bayer, P. J., Bernheim, B.D. ve Scholz, J. K. (1996). "The Effects of Financial Education in the Workplace: Evidence from a Survey of Employers". *National Bureau of Economic Research NBER Working Paper Series*, 5655: 1-29.
- Bayram, S. S. (2010). *Finansal Okuryazarlık ve Para Yönetimi Davranışları: Anadolu Üniversitesi Öğrencileri Üzerine Uygulama*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Bayram, S. S. (2015). "Finansal Okuryazarlık ve Para Yönetimi Davranışları: Anadolu Üniversitesi Öğrencileri Üzerine Uygulama". *Uluslararası İşletme ve Yönetim Dergisi*, 2 (2): 105-135.
- Baysa, E. ve Karaca, S. S. (2016). "Finansal Okuryazarlık ve Banka Müşteri Segmentasyonları Üzerine Bir Uygulama". *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 71: 109-126.
- Biçer, E. B. ve Altan, F. (2016). "Üniversite Öğrencilerinin Finansal Okuryazarlık ile İlgili Tutum ve Davranışlarının Değerlendirilmesi". *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 20(4): 1501-1517.
- Bowen, C. F. ve Jones, H. M. (2006). "Empowering Young Adults to Control Their Financial Future". *Journal of Family and Consumer Sciences*, 98(1): 33-39.
- Bucher-Koenen, T. ve Lusardi, A. (2011). "Financial Literacy and Retirement Planning in Germany". *Journal of Pension Economics & Finance*, 10(4): 565-584.
- Buckland, J. (2010). "Are Low-income Canadians Financially Literate? Financial Literacy in the Context of Personal and Structural Constrains". *Adult Education Quarterly*, 60(4): 357-376
- Calvet, L., Campbell, J. ve Sodini, P. (2007). "Down or Out: Assessing the Welfare Costs of Household Investment Mistakes". *Journal of Political Economy*, 115: 707-747.
- Capuano, A. ve Ramsay, I. (2011). "What Causes Suboptimal Financial Behaviour? An Exploration of Financial Literacy, Social Influences And Behavioural Economics". Research Report, Financial Literacy Project, University of Melbourne.

- Chen, H. ve Volpe, R. P. (1998). "An Analysis of Personal Financial Literacy Among College Students". *Financial Services Review*, 7(2): 107-128.
- Cihangir, M. ve Gemici, E. (2017). *Finansal Cehaletten Finansal Okuryazarlığa*. Detay Yayıncılık, Ankara.
- Cockburn, P. (2000). "CRM for Profit, Telecommunications". *Dedham*, 34(12): 89-92.
- Cole, S., Sampson, T. ve Zia, B. (2011). "Prices or Knowledge? What Drives Demand for Financial Services in Emerging Markets?". *Journal of Finance*, 66(6): 1933-1967.
- Courchane, M., Gailey A. ve Zorn, P. (2008). "Consumer Credit Literacy: What Price Perception?". *Elsevier, Journal of Economics and Business*, 60: 125-138.
- Çalışkan, E. ve Eren, T. (2016). "Bankaların Performanslarının Çok Kriterli Karar Verme Yöntemiyle Değerlendirilmesi". *Ordu Üniversitesi Bilim Teknik Dergisi*, 6(2): 85-107.
- Çam, H., Ayaydın, H., Çam, A.V. ve Akdeniz, F. (2018). "Bireylerin Finansal Bilgi Düzeyi İle Finansal Katılım Düzeyi Arasındaki İlişki: Tr90 Bölgesinde Bir Araştırma". *Ekonomi Bilimleri Dergisi*, 10(1): 1-13.
- Danışman, E., Sezer, D. ve Gümüş, U. T. (2017). "Finansal Okuryazarlık Düzeyinin Belirlenmesi: Üniversite Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma". *Kara Harp Okulu Bilim Dergisi*, 26(2): 1-37.
- Demireli, E. (2010), "Finansal Kırılganlıklar: Türk Bankacılık Sektörü Üzerine Uygulama". *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 33(9): 122-140.
- Dhar, R. ve Zhu, N. (2006). "Up Close and Personal: Investor Sophistication and The Disposition Effect". *Management Science*, 52(5): 726-740.
- Dvorak, T. ve Hanley, H. (2010). "Financial Literacy And The Design Of Retirement Plans". *The Journal of Socio-Economics*, 39: 645-652.
- Er, B. ve Taylan, A. E. (2017). "Lise Öğrencilerinin Finansal Okuryazarlık Düzeylerinin Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma", *Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Dergisi*. 7(14): 297-317.
- Er, B., Şahin, Y.E. ve Mutlu, M. (2017). "Finansal Eylem ve Finansal Okuryazarlık: Üniversite Öğrencilerine Yönelik Bir Araştırma". *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar* 54(630): 75-88.
- Ergün, B., Şahin, A. ve Ergin, E. (2014). "Finansal Okuryazarlık: İşletme Bölümü Öğrencileri Üzerinde Bir Çalışma". *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(34): 847- 864.

- Gel, O. C. (2004), *Operasyonel Yönetimde Finansal Farkındalık*. Sistem Yayıncılık, İstanbul.
- Gökmen, H. (2012). *Finansal Okuryazarlık*. Hiperlink Yayınları, İstanbul.
- Guiso, L. ve Jappelli, T. (2008). "Financial Literacy and Portfolio Diversification". *European University Institute, Department of Economics, Working Paper*, 31: 1-36
- Gutnu, M. M. ve Cihangir, M. (2015). "Finansal Okuryazarlık: Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi Personeli Üzerinde Bir Araştırma". *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3(10): 415-424.
- Güney, A. (2010). *Banka İşlemleri*. Beta Basım, İstanbul.
- Güvenç, H. (2017). "Öğretim Programlarımızda Finansal Okuryazarlık". *Elementary Education Online*, 16(3): 935-948.
- Hastings, J. S., Madrian, B. C., ve Skimmyhorn, W. L. (2012). "Financial Literacy, Financial Education and Economic Outcomes". *National Bureau of Economic Research*, No.18412.
- Hayta, A. B. (2011). *Aile Finans Sistemi İlişkileri*. Gazi Kitabevi, Ankara.
- Hilgert, M. A., Hogarth, J. M. ve Beverly, S. G. (2003). "Household Financial Management: The Connection between Knowledge and Behavior". *Federal Reserve Bulletin*, 89(7): 309-322.
- Howlett, E., Kees, J. ve Kemp, E. (2008). "The Role of Self-Regulation, Future Orientation, and Financial Knowledge in Long-Term Financial Decisions". *Journal of Consumer Affairs*, 42(2): 223-242.
- Hussain, I., Hussain, M., Hussain, S. ve Sajid, M. A. (2009). "Customer Relationship Management: Strategies and Practices in Selected Banks of Pakistan". *International Review of Business Research Papers*, 5(6): 117-132.
- Huston, S. J. (2010). "Measuring Financial Literacy". *The Journal of Consumer Affairs*, 44(2): 296-316.
- Jelley, H. (1958). *A Measurement and Interpretation of Money Management Understandings of Twelfth-Grade Students*. Doctoral Dissertation, University of Cincinnati.
- Kandemir, T. ve Karataş, H. (2016). "Ticari Bankaların Finansal Performanslarının Çok Kriterli Karar Verme Yöntemleri ile İncelenmesi: Borsa İstanbul'da İşlem Gören Bankalar Üzerine Bir Uygulama". *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 5(7): 1766-1776.

- Karadeniz, O. ve Durusoy, N. (2013). "Türkiye'de Yaşlı Yoksulluğu". *Çalışma ve Toplum Dergisi*, 3: 77-102.
- Kılıç, C., Savrul, B. K. ve Bayar, Y. (2014). "Türkiye Ekonomisinde 2000 Yılı ve Sonrasında Yaşanan Finansal Krizlerin Evlenme-Boşanma ve İntiharlar Üzerindeki Etkileri". *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 40: 131-146.
- Kılıç, Y., Ata, H. A. ve Seyrek, İ. H. (2015), "Finansal Okuryazarlık: Üniversite Öğrencilerine Yönelik Bir Araştırma". *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, (66): 129-150.
- Kimiyaghalam, F. ve Safari, M. (2015). "Review Papers on Definition of Financial Literacy and Its Measurement". *Segi Review*, 8: 81-94.
- Kindle, P. A. (2010). "Student Perceptions of Financial Literacy: Relevance to Practice". *Journal of Social Service Research*, 36(5): 470-481.
- Kim, J. (2001). "Financial Knowledge and Subjective and Objective Financial Well-Being". *Consumer Interests Annual*, 47: 215-241.
- Kirsch, I., Yamamoto, K. ve Norris, N. (2001). "Technical Report and Data File User's Manual for the 1992 National Adult Literacy Survey". *U.S. Department of Education, National Center for Education Statistics*, Washington, DC.
- Lachance, M. E. ve Tang, N. (2012). "Financial Advice and Trust". *Financial Services Review*, 21: 209-226.
- Lindgreen, A. ve Antiooco, M. (2005). "Customer Relationship Management: The Case of European Bank". *Marketing Intelligence and Planning*, 23(2): 136-154.
- Ludlum, M., Tilker, K., Ritter, D., Cowart, T., Xu, W. ve Smith, B. (2012). "Financial Literacy and Credit Cards: A Multi Campus Survey". *International Journal of Business and Social Science*, 3(7): 25-33.
- Luksander, A., Beres, D., Huzdik, K. ve Nemeth, E. (2014). "Analysis of the Factors that Influence the Financial Literacy of Young People Studying in Higher Education". *Public Finance Quarterly*, 2: 220-241.
- Lusardi, A. ve Mitchell, O. S. (2007). "Baby Boomer Retirement Security: The Roles of Planning, Financial Literacy, and Housing Wealth". *Journal of Monetary Economics*, 54: 205-224.
- Lusardi, A. (2008). "Financial Literacy: An Essential Tool for Informed Consumer Choice?". *National Bureau of Economic Research*, NBER Working Paper No.14084.

- Lusardi A. ve Mitchell, O. S. (2009), "How Ordinary Consumers Make Complex Economic Decisions: Financial Literacy and Retirement Readiness". *National Bureau of Economic Research Paper*, No. 15350.
- Lusardi, A., Mitchell, O. S. ve Curto, V. (2010). "Financial Literacy Among the Young", *Journal of Consumer Affairs*, 44(2): 358-380.
- Mandell, L. (2007). "Financial Literacy of High School Students". J. Xiao (Ed.), *Handbook of Consumer Finance Research*. Springer New York, 163-183.
- Mandell, L. ve Klein, L. S. (2009). "The Impact of Financial Literacy Education on Subsequent Financial Behavior". *Journal of Financial Counseling and Planning*, 20(1): 15-24.
- Mcdaniel, L., Martin, R. D. ve Maines, L. A. (2002). "Evaluating Financial Reporting Quality: The Effects of Financial Expertise vs. Financial Literacy". *The Accounting Review*, 77: 139-167.
- Meier, S. ve Sprenger, C. (2007). "Selection into Financial Literacy Programs: Evidence from a Field Study". *Research Review*, 8: 6–8.
- Moore, D. L. (2003). "Survey of Financial Literacy in Washington State: Knowledge, Behavior, Attitudes and Experiences". *Technical Report Washington State Department of Financial Institutions*, No: 03-39.
- Muller, S. ve Weber, M. (2010). "Financial Literacy and Mutual Fund Investments: Who Buys Actively Managed Funds?". *Schmalenbach Business Review*, 62: 126-153.
- Noctor, M., Stoney, S. ve Stradling, R. (1992). "Financial Literacy: A Discussion of Concepts and Competences of Financial Literacy and Opportunities for Its Introduction Into Young People's Learning", *National Foundation for Educational Research, London*.
- OECD, (2009). "Financial Literacy and Consumer Protection: Overlooked Aspects of The Crisis", *OECD Recommendation On Good Practices On Financial Education And Awareness Relating To Credit*.
- Öçal T., Çolak, Ö. F., Togay, S. ve Eser, K. (1997). *Para Banka Teori Politika*. Gazi Kitabevi, Ankara.
- Özdemir, A., Temizel, F., Sönmez, H. ve Er, F. (2015). "Financial Literacy of University Students: A Case Study For Anadolu University, Turkey", *International Journal of Management Economics and Business*, 11(24): 97- 110.

- Özkale, A. ve Özdemir Erdoğan, E. (2017). "Finansal Okuryazarlık ve Türkiye Matematik Öğretim Programlarındaki Konumu", *International Journal of Human Sciences*, 14(4): 4869-4883.
- Öztürk, E. ve Demir, Y. (2015). "Finansal Okuryazarlık ve Para Yönetimi: Süleyman Demirel Üniversitesi Akademik Personel Üzerine Bir Uygulama", *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, (68): 113-134.
- PACFL (2008) "President's Advisory Council on Financial Literacy", *Annual Report to the President*.
- Parmaksız, H. ve Oymak, S. A. (2017). "Finansal Okuryazarlık: Harran Üniversitesi Öğretim Görevlileri Üzerinde Bir Araştırma", *4. Ulusal Meslek Yüksekokulları Sosyal Ve Teknik Bilimler Kongresi*, Burdur, 169-182.
- Perry, V. G. ve Morris, M. D. (2005). "Who Is In Control? The Role of Self- Perception, Knowledge, and Income In Explaining Consumer Financial Behavior", *Journal of Consumer Affairs*, 39(2): 299-313.
- Remund, D. (2010). "Financial Literacy Explicated: The Case for a Clearer Definition in an Increasingly Complex Economy", *Journal of Consumer Affairs*, 44(2): 276-295.
- Robb, C. A. ve Woodyard, A. S. (2011). "Financial Knowledge and Best Practice Behavior", *Journal of Financial Counseling and Planning*, 22(1): 60-70.
- Robb, C. A. (2011). "Financial knowledge and credit card behavior of college students", *Journal of Family and Economic Issues*, 32: 690-698.
- Rooij, M. C. J., Lusardi, A., ve Alessie, R. J. M. (2011). "Financial Literacy and Stock Market Participation." *Journal of Financial Economics*, 101: 449-472.
- Rooij, M., Lusardi, A. ve Alessi, R. (2012). "Financial literacy, retirement planning and household wealth", *Economic Journal*, 122: 449-478.
- Saraç, E. (2014). *Finansal Okuryazarlık ve Dumlupınar Üniversitesi Öğrencilerinin Finansal Okuryazarlık Düzeylerinin Ölçülmesi Üzerine Bir Araştırma*, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kütahya.
- Sarıgül, H. (2014). "A Survey of Financial Literacy Among University Students", *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 17(64): 207-224.
- Saxena, R. P. ve Khandelwal, P. K. (2011). "Exploring Customer Perception and Behavior Towards CRM Practices In Banking Sector: An Empirical Analysis", *International Journal of Interdisciplinary Social Sciences*, 5(9): 375-391.

- Servon, L. J. ve Kaestner, R. (2008). "Consumer Financial Literacy and The Impact of Online Banking On The Financial Behavior Of Lower-Income Bank Customers", *Journal of Consumer Affairs*, 42(2): 271-305.
- Sezgin, M. (2008). *Günümüz Bankacılığında Banka Hizmetleri Pazarlaması*, Literatürk, İstanbul.
- Shahrabani, S. (2012). "The Effect of Financial Literacy and Emotions on Intent to Control Personal Budget: A Study Among Israeli College Students", *International Journal of Economic Finance*, 4(9): 156-163.
- Sherraden, M. S., Johnson, L., Elliot, W., Porterfield, S., ve Rainford, W. (2007). "School-Based Children's Saving Accounts for College: The "I Can Save" Program." *Children and Youth Services Review*, 29(3): 294-312.
- Smith, H., Finke, M. S., ve Huston, S. J. (2011). "The impact of financial sophistication on adjustable rate mortgage ownership", *Journal of Financial Counseling and Planning*, 22(2): 3-15.
- Sümer, G. (2016). "Türk Bankacılık Sektörünün Tarihsel Gelişimi Ve Ab Bankacılık Sektörü İle Karşılaştırılması", *Gazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 18(2): 485-508.
- Şamiloğlu, F., Kahraman, Y. E. ve Bağcı, H. (2016). "Finansal Okuryazarlık Araştırması: Erciyes Üniversitesi Öğrencileri Üzerinde Bir Uygulama", *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, ICAFR 16 Özel Sayısı, 308-318.
- Şarlık, Z. (2012). *Finansal Okuryazarlık*, T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Nakış Ofset, İstanbul.
- Takan, M. (2001). *Bankacılık*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
- Temizel, F. ve Bayram, F. (2011). "Finansal Okuryazarlık: Anadolu Üniversitesi İİBF Öğrencilerine Yönelik Bir Araştırma", *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 12(1): 73-86.
- Tezel Ö., Çolak, Ö. F., Togay, S. ve Eser, K. (1997). *Para Banka*, Gazi Kitabevi, Ankara.
- Tomásková, H., Mohelská, H., ve Nemcová, Z. (2011). "Issues of Financial Literacy Education." *Social and Behavioral Sciences*, 28: 365-369.
- Tüfekçi, B., Erdoğan, S. Karaca, S. S. ve Seçgin, N. (2017). "Finansal Okuryazarlık Bilgi Düzeyinin Ölçülmesi: İşletme Bölümü Öğrencileri Üzerine Bir Uygulama", *Uluslararası İşletme, Ekonomi ve Yönetim Perspektifleri Dergisi*, 2(7): 58-72.
- Türkiye Cumhuriyeti Kalkınma Bakanlığı (TCKB), (2014). *Yurtiçi Tasarruflar*, Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Yayın No: KB: 2902 - ÖİK: 742.

- Wachira, M. I. ve Kihui, E. N. (2012). "Impact of Financial Literacy on Access to Financial Services in Kenya", *International Journal of Business and Social Science*, 3(19): 42-50.
- Xu, L. ve Zia, B. (2012). "Financial Literacy Around the World: An Overview of the Evidence with Practical Suggestions for the Way Forward", *World Bank Policy Research Working Paper No. 6107*.
- Yardımcıoğlu, M. ve Yörük, A. (2016). "Türkiye'deki Finansal Okuryazarlığın Ve Finansal Farkındalığın Durumu", *Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Dergisi*, 2: 173-207.
- Yılmaz, Y. ve Tunce, M. (2017). "Finansal Okuryazarlık Düzeyinin Belirlenmesi: Dicle Üniversitesi İİBF Öğrencilerine Yönelik Bir Araştırma", *Dicle Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Uluslararası Ekonomi, Siyaset ve Yönetim Sempozyumu Özel Sayısı*, 311-322.
- Yoong, F. J., See, B. L. ve Baronovich D. L. (2012). "Financial Literacy Key to Retirement Planning in Malaysia", *Journal of Management and Sustainability*, 2(1): 75-86.
- Zarakolu, A. (1989). *Bankacılar İçin Para ve Kredi Birliği*, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Yayın No: 232, Ankara.
- Zarcadoolas, C., Pleasant, A. F. ve Greer, D. S. (2006). *Advancing Health Literacy: A Framework for Understanding and Action*, San Francisco: Jossey-Bass.
- Zineldin, M. (2005). "Quality and Customer Relationship Management (CRM) As Competitive Strategy In The Swedish Banking Industry", *The TQM Magazine*, 17(4): 329-344.

İnternet Kaynakları

- Atkinson, A. ve Messy, F.-A. (2012). "Measuring Financial Literacy: Results of The OECD/International Network on Financial Education (INFE) Pilot Study", *OECD Working Papers on Finance, Insurance and Private Pensions*, No. 15, OECD Publishing. <http://dx.doi.org/10.1787/5k9csfs90fr4-en>, (erişim tarihi: 12.10.2018)
- GEKA (2016). *TR32 Bölgesinde Finansal Okuryazarlık Düzeyinin Belirlenmesi Ve Geliştirilmesine Yönelik Çözüm Önerileri” Projesi Sonuç Raporu*, http://geka.gov.tr/Dosyalar/o_1beijf49oil61lid1ve86nq1qd4e.pdf, (erişim tarihi: 10.09.2018)

- Geraciotti, D. A. (2010). *Obama Administration Asserts Financial Literacy is a National Crisis*, <http://wealthmanagement.com/blog/obama-administration-assertsfinancial-literacy-national-crisis>, (erişim tarihi: 08.11.2018)
- Hogarth, J. M. (2006). *Financial Education and Economic Development. Improving Financial Literacy, International Conference hosted by the Russian G8 Presidency in Cooperation with the OECD*, <http://www.oecd.org/finance/financialeducation/37742200.pdf>, (erişim tarihi: 21.11.2018)
- http://www.ekodialog.com/uluslararası_ekonomi/bankacılık-hizmetleri.html, (erişim tarihi: 20.11.2018)
- <http://www.ekodialog.com/Konular/finansal-farkındalık-nedir.html>, (erişim tarihi: 11.02.2019)
- http://www.tuik.gov.tr/MicroVeri/GYKA_2011/turkce/metaveri/tanim/gelirleilgili-kavramlar/index.html, (erişim tarihi: 20.11.2018)
- http://oecd.dt.mfa.gov.tr/Content/assets/consulate/images/localCache/1/frqd4xyo3pags3ruhkwu34nbTurkey%20brochure_Turc_visa3.pdf, (erişim tarihi: 11.02.2019)
- <https://www.capital.com.tr/kose-yazisi/kose-yazisi-433671/para-cocuklar-ve-finansal-sorumluluk>, (erişim tarihi: 11.02.2019)
- <http://piyasaehberi.org/piyasa/132-risk-nedir-finansal-risk-cesitleri-nelerdir>, (erişim tarihi: 11.02.2019)
- Kempson, E. (2009). "Framework for the Development of Financial Literacy Baseline Surveys: A First International Comparative Analysis". *OECD Working Papers on Finance, Insurance and Private Pensions* No. 1, <http://www.oecd.org/dataoecd/7/16/45999254.pdf>, (erişim tarihi: 23.10.2018)
- OECD (2005). "Improving Financial Literacy: Analysis of Issues and Policies. Announcement of Publication and Outline of Publication." *Retrieved on 22-May-2016*, <http://www.oecd.org/finance/financial-education/improvingfinancialliteracyanalysisofissuesandpolicies.htm>, (erişim tarihi: 15.11.2018)
- OECD/INFE (2009). "Financial Education and the Crisis": *Policy Paper and Guidance*, *OECD Publishing*, <http://www.oecd.org/finance/financialeducation/50264221.pdf>, (erişim tarihi: 14.11.2018)

- OECD/INFE (2016). "International Survey of Adult Financial Literacy Competencies", <http://www.oecd.org/finance/oecd-infe-survey-adult-financial-literacy-competencies.htm>, (erişim tarihi: 14.11.2018)
- Rooij, M., Lusardi, A. ve Alessie, R. (2007). *Financial Literacy and Stock Market Participation. NBER Working Paper No. 146, National Bureau Of Economic Reserch*, <http://www.nber.org/papers/w13565>, (erişim tarihi: 20.10.2018)
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) (2015). http://www.tuik.gov.tr/MicroVeri/GYKA_2011/turkce/metaveri/tanim/gelirleilgili-kavramlar/index.html, (erişim tarihi: 25.11.2018)
- Vitt, L. A., Anderson, C., Kent, J., Lyter, D. M., Siegenthaler, J. K. ve Ward, J. (2000). *Personal Finance and the Rush to Competence: Financial Literacy Education in the U.S. Lois*, Institute for Socio-Financial Studies, www.isfs.org/documents-pdfs/rep-finliteracy.pdf, (erişim tarihi: 10.09.2018)

EK 1 - Anket Soruları

GÜNCELLENMİŞ OECD/INFE ÇEKİRDEK ANKETİ

Sayın katılımcı;

Bu anket formu, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Bölümü tarafından yürütülen finansal okuryazarlık konulu araştırma ile ilgilidir. Bu araştırma tamamen akademik bir çalışma olup, Dr. Öğr. Üyesi Eda ORUÇ ERDOĞAN'ın danışmanlığını yaptığı Yüksek Lisans Tezi kapsamında bilimsel bir amaca yönelik olarak kullanılacaktır. Gönderilecek cevaplarda bilgiler kesinlikle gizli tutulacaktır.

İlginiz için teşekkür ederiz.

Fatma KARAMELEK

QD1) Cinsiyetiniz a) Erkek b) Kadın

QD3) Bunlardan hangisi yaşadığınız topluluğu iyi tanımlıyor?

- Köy, mezra veya kırsal alan (3.000'den az kişi)
- Küçük bir kasaba (Yaklaşık 3.00 ile 15.000 kişi)
- Kasaba (Yaklaşık 15.000 – 100.000 kişi)
- Şehir (Yaklaşık 100.000 ile 1.000.000 kişi)
- Büyükşehir (1.000.000 üzeri kişi)
- Bilmiyorum

QD5) Evde genellikle kimlerle yaşıyorsunuz?

- Tamamen yalnız
- Hayat arkadaşı/eş
- Kendi (ya da hayat arkadaşının) 18 yaş altı çocukları ile
- Kendi (ya da hayat arkadaşının) 18 yaş ya da üzeri çocukları ile
- Aile veya kayın ailesi ile
- Diğer akrabalarla
- Arkadaşlarınız, meslektaşlarınız ya da öğrencilerinizle
- Bazı diğer/başka tür hane halkı/gruplarda

FİNANSAL DAVRANIŞLA İLGİLİ SORULAR

QF1) Evinizdeki para ile ilgili günlük kararlardan kimler sorumludur?

- Bu kararları kendi kendinize verirsiniz
- Bu kararları başka biri ile birlikte verirsiniz
- Bu kararları başka biri alır
- Bilmiyorum

QF2) Hane halkınızın bir bütçesi var mı?

- Evet
- Hayır
- Bilmiyorum

QF3) Geçen 12 ayda, (bizzat) hala paranız olsa da olmasa da aşağıdaki yöntemlerden herhangi biriyle tasarruf ettiniz mi?

- Nakitleri evde veya cüzdanında tasarruf etme
- Banka hesabınızda para biriktirmek
- Tasarruf hesabında para biriktirmek
- Sizin adınıza tasarruf sağlamak için aileye para verme
- “Gayri resmi bir tasarruf kulübünde” para biriktirmek
- Emeklilik fonlarının haricinde tahvil, yatırım ortaklıkları, hisse senetleri gibi finansal yatırım ürünleri satın almak
- Ya da bazı durumlarda (çiftlik hayvanı, altın veya emlak satın alırım)
- Aktif olarak tasarruf yapmıyorum
- Bilmiyorum

QF4) Şahsen bugün kendi aylık gelirinize denk gelen büyük bir gidere maruz kalsaydınız bu gidere borç para almadan veya aileden veya arkadaşlarınızdan yardım istemeden ödeyebilir misiniz?

- a) Evet
- b) Hayır
- c) Bilmiyorum
- d) Uygun değil (kişisel bir gelirim yok)

QF5) Bazı insanlar üniversite harçlarını ödemek, araba satın almak veya borçsuz yaşamak gibi finansal hedefler belirlemektedir. Sizin (şahsen veya eşinizle) herhangi bir finansal hedefiniz var mıdır?

- a) Evet
- b) Hayır
- c) Bilmiyorum

QF6) Evet ise; en önemli finansal amacınızın ne olduğunu kısaca söyler misiniz?

- a) Amacım var;

.....

- b) Bilmiyorum

QF7) “Amacım var” olarak cevapladıysanız; bu amaca ulaşmak için hangi eylemleri yaptınız?

- a) Bir eylem planı hazırladım
- b) Kredi kartı ya da kredi geri ödemelerini artırdım
- c) Tasarruf ettim ya da para yatırdım
- d) Yeni / farklı / ek iş aradım
- e) Bir kredi kaynağı tanımladım
- f) Harcamaları kısıtım
- g) Başka bir şey
- h) Hiçbir şey
- i) Bilmiyorum

QF8) Genel olarak, 1 : “çok eminim” ve 5 “hiç emin değilim” olduğu 1’den 5’e kadar olan bir ölçekte; emeklilik için finansal planlar yapmak konusunda iyi bir iş çıkardığınızdan ne kadar eminsiniz?

- 1-Çok eminim
- 2-Eminim
- 3-Kararsızım
- 4-Emin değilim
- 5-Hiç emin değilim
- 6-Emeklilik planım yok

QF9) Emekliliğinizi nasıl finanse edeceksiniz?

- a) Devlet emekli aylığından/yaşlılık ödeneğinden
- b) Mesleki veya işyeri emeklilik planından
- c) Özel bir emeklilik planından
- d) Finansal varlıkların satışından (hisse senetleri, tahvil veya yatırım fonları gibi)
- e) Finansal olmayan varlıkların satışından (araba, emlak, sanat eseri, mücevher, antika vb.)
- f) Finansal veya finansal olmayan varlıklarınızdan elde edilen gelirden
- g) Sizi destekleyen eşinize veya hayat arkadaşınıza güvenerek
- h) Sizi destekleyen çocuklarınıza ya da diğer aile üyelerine güvenerek
- i) Başka bir şey
- j) Bilmiyorum

Qprod1_a) Lütfen aşağıda yer alan finansal ürünlerden herhangi birini duyup duymadığınızı belirleyin.

- a) Bir emeklilik aylığı veya emeklilik ürünü
- b) Yatırım hesabı, örneğin bir yatırım fonu
- c) İpotek (Mortgage)
- d) Bir varlık üzerinde teminat altına alınmış banka kredisi
- e) Teminatsız bir banka kredisi
- f) Kredi kartı
- g) Vadesiz mevduat/çek hesabı
- h) Tasarruf hesabı
- i) Mikro finans kredisi
- j) Sigorta
- k) Menkul kıymetler
- l) Tahviller
- m) Doğrudan bir banka hesabına bağlı olmayan mobil/cep telefonu ödeme hesabı
- n) Doğrudan bir banka hesabına bağlı olmayan ön ödemeli bir borç/ödeme kartı
- o) Bilmiyorum

Qprod1_b) Kişisel olarak veya ortaklaşa, şu anda bu tür ürünlerden herhangi birini elinizde tutup tutmadığınızı belirtiniz.

- a) Bir emekli aylığı veya emeklilik ürün
- b) Yatırım hesabı, örneğin bir yatırım fonu
- c) İpotek (mortgage)
- d) Bir varlık üzerinde teminat altına alınmış banka kredisi
- e) Teminatsız bir banka kredisi
- f) Kredi kartı
- g) Vadesiz mevduat, çek hesabı
- h) Tasarruf hesabı
- i) Mikrofinans kredisi
- j) Sigorta
- k) Menkul kıymetler
- l) Tahviller
- m) Doğrudan bir banka hesabına bağlı olmayan mobil/cep telefonu ödeme hesabı
- n) Doğrudan bir banka hesabına bağlı olmayan ön ödemeli bir borç/ödeme kartı
- o) Bilmiyorum

Qprod1_c) Son iki yılda, (şahsen veya ortak olarak) hala elinizde tuttuğunuz ya da tutmadığınızı aşağıdaki finansal ürün türlerinden hangisini seçtiniz? Lütfen otomatik olarak yenilenen ürünleri hariç tutunuz.

- a) Bir emekli aylığı veya emeklilik ürün
- b) Yatırım hesabı, örneğin bir yatırım fonu
- c) İpotek (mortgage)
- d) Bir varlık üzerinde teminat altına alınmış banka kredisi
- e) Teminatsız bir banka kredisi
- f) Kredi kartı
- g) Vadesiz mevduat, çek hesabı
- h) Tasarruf hesabı
- i) Mikrofinans kredisi
- j) Sigorta
- k) Menkul kıymetler
- l) Tahviller
- m) Doğrudan bir banka hesabına bağlı olmayan mobil/cep telefonu ödeme hesabı
- n) Doğrudan bir banka hesabına bağlı olmayan ön ödemeli bir borç/ödeme kartı
- o) Bilmiyorum

Qprod2) Aşağıdaki ifadelerden hangisi, seçiminizi nasıl yaptığınızı en iyi açıklamaktadır?

- a) Kararımı vermeden önce farklı şirketlerden birkaç seçeneği dikkate alırdım
- b) Tek bir şirketten gelen çeşitli seçenekleri dikkate alırdım
- c) Hiçbir seçeneği dikkate almam
- d) Etrafıma baktım ama dikkate almam gereken başka seçenek yoktu
- e) Bilmiyorum

Qprod3) Kararınızı en fazla etkilediğini hissettiğiniz bilgi kaynakları hangisidir?

1. Ürüne özgü bilgiler
 - a) Posta yoluyla gönderilen istenmeyen bilgiler
 - b) Bir şubede toplanmış bilgiler
 - c) İnternette bulunan ürüne özgü bilgiler
 - d) Ürünleri temin eden firmanın satış ekibinden gelen bilgiler (fiyat teklifleri dahil)
2. En iyi satın alma rehberi
 - e) Gazete/dergi sayfalarındaki en uygun satın alım tabloları
 - f) İnternette bulunan en uygun satın alım bilgisi
 - g) Uzman dergiler/yayınlar
 - h) Bağımsız finansal danışmanlardan ya da brokerlardan gelen tavsiye
3. Gelen tavsiyeler
 - i) Arkadaş/akraba tavsiyesi (finansal hizmet sektöründe çalışmayan)
 - j) Arkadaş/akraba tavsiyesi (finansal hizmet sektöründe çalışan)
 - k) İşverenin tavsiyesi
4. Medya ilgisi
 - l) Gazete yazıları
 - m) Televizyon ya da radyo programları
5. Reklamlar
 - n) Gazete reklamları
 - o) Televizyon reklamları
 - p) Diğer reklam

6.Diğer

- q) Önceki kendi deneyimim
- r) Diğer kaynak
- s) Bilmiyorum

Qprod4) Finansal ürün ve hizmetleri genel olarak düşündüğünüzde, son 2 yılda aşağıdaki sorunlardan herhangi biriyle karşılaştınız mı?

- a) Piramit hilesi gibi daha sonra değersiz bulduğunuz bir finansal ürüne yatırım yapmak için tavsiye kabul ettiniz mi?
- b) Sonradan gerçek olmadığını öğrendiğiniz bir e-posta ya da telefon görüşmesinde yanlışlıkla finansal bilgi verdiniz mi?
- c) Bir kimsenin, yetkiniz olmadan mallar için ödeme yapmak için kart numaranızı kullandığını keşfettiniz mi?

QF10) Aşağıdaki ifadelerin sizin için ne derece uygun olduğunu veya katılıp katılmadığınızı belirtiniz.

Lütfen burada 1'den 5'e kadar bir ölçek kullanınız: 1: Tamamen katılıyorum, 5: Katılmıyorum

- a) Bir şey almadan önce paramın yetip yetmeyeceğini dikkatlice düşünürüm
- b) Yarından çok bugün için yaşama eğilimindeyimdir
- c) Uzun vadeli tasarruf yapmaktan çok para harcamayı daha tatmin edici buluyorum
- d) Faturalarımı zamanında öderim
- e) Tasarruf veya yatırım yaparken kendi paramın bir kısmını riske atmaya hazırım
- f) Kişisel finansal işlerimi sıkı bir gözetim altında tutarım
- g) Uzun vadeli finansal hedefler belirler ve bunlara ulaşmak için gayret gösteririm
- h) Para, harcamak için vardır
- i) Finansal durumum, benim için önemli olan şeyleri yapma kabiliyetimi sınırlar
- j) Geçim masraflarımı ödeme konusunda endişelenme eğilimindeyimdir
- k) Şu anda çok fazla borcum var
- l) Mevcut finansal durumumdan memnunum

QF11) Bazen insanlar, gelirlerinin kendi yaşam masraflarını karşılamadığını görürler. Son 12 ayda şahsen bu sizde oldu mu?

- a) Evet
- b) Hayır
- c) Bilmiyorum

QF12) Yanıtınız "Evet" ise; bu durum en son olduğunda geçiminizi sağlamak için ne yaptınız?

1.Mevcut kaynaklar

- a) Tasarruf hesabından para çekerim, ya da vadesiz mevduata para yatırırım
- b) Harcamaları kısırım, daha az harcarım, ya da olmadan idare ederim
- c) Kendime ait bir şey satarım

2.Kaynak yaratmak

- d) Fazla mesai, ekstra para kazanmak

3.Mevcut sözleşmeler veya kaynakları kullanarak krediye erişim

- e) Aile ya da arkadaşlardan ödünç alırım
- f) İşveren/maaş avansından ödünç alırım
- g) Kendime ait bir şeyi rehin veririm
- h) Tasarruf ve kredi kulübünden kredi alırım
- i) Esnek bir ipotek hesabından para alırım
- j) Emeklilik fonu üzerinde kredi çekme talebinde bulunurum

4.Mevcut kredi miktarından borçlanma

- k) Düzenlenmiş ek hesap ya da kredi limiti kullanma yetkisi
- l) Nakit avans veya faturaları ödemek/yiyecek satın almak için kredi kartı kullanmak

5.Ek krediye erişim

- m) Bir finansal hizmet sağlayıcıdan kredi çekerim (banka, kredi kuruluşu ya da mikro finans içeren)
- n) Günlük kredi çekerim
- o) Resmi sağlayıcı/faizciden kredi çekerim

6.Düzenlenen miktar yetersiz/fazla

- p) Onaylanmamış ek hesap kullanımı
- q) Faturalarımı geç öderim/ödemeleri kaçıırım

7.Diğer cevaplar

- r) Diğer
- s) Bilmiyorum

QF13) Eğer hane halkı ana gelir kaynağını kaybetmeniz, herhangi bir borç para almadan hane halkınız ne kadar süre yaşam masraflarını karşılayabilir?

- a) Bir haftadan daha az
- b) En az bir hafta, fakat bir ay değil
- c) En az bir ay, fakat üç ay değil
- d) En az üç ay, fakat altı ay değil
- e) Altı aydan daha fazla
- f) Bilmiyorum

FİNANSAL BİLGİYİ ÖLÇMEYE YÖNELİK SORULAR

QK1) Türkiye'deki diğer yetişkinlerle karşılaştırıldığında finansal konularla ilgili genel bilgilerinizi nasıl derecelendireceğinizi bana söyley misiniz?

- a) Çok yüksek
- b) Oldukça yüksek
- c) Ortalama civarında
- d) Oldukça düşük
- e) Çok düşük
- f) Bilmiyorum

QK2) Beş kardeşe toplamda 1.000 TL'lik bir hediye verildiğini düşünün. Eğer kardeşler bu parayı eşit bir şekilde paylaşmak zorunda kalırsa her biri ne kadar pay alır?

- a)
- b) Bilmiyorum

QK3) Şimdi, kardeşlerin 1.000 TL'lik paylarını almak için bir yıl beklemek zorunda olduklarını ve enflasyonun %11 olarak kaldığını düşünün. Bir yıl içinde istediklerini satın alabileceklerdir. Bu kez kardeşler ne kadar pay alabileceklerdir?

- a) Bugünkü paylarından daha fazlası bir para miktarı
- b) Aynı miktar
- c) Ya da, bugün satın alabildiklerinden daha az
- d) Satın almak istedikleri şeylerin türlerine bağlı
- e) Bilmiyorum

QK4) Bir akşam bir arkadaşımıza 25 TL borç verdiniz ve O da ertesi gün size 25 TL verdi. Arkadaşımız bu krediye ne kadar faiz ödedi?

- a)
- b) Bilmiyorum

QK5) Yılda %2 garantili faiz oranına sahip bir ücretsiz, vergisiz tasarruf hesabına 100 TL koyduğunuz varsayalım. Bu hesaba ilave ödeme yapmıyorsunuz ve para da çekmiyorsunuz. Faiz ödemesi yapıldığında hesabınız birinci yılın sonunda ne kadar olurdu?

- a)
- b) Bilmiyorum

QK6) Beş yılın sonunda hesabınız ne kadar olurdu?

- a) 110 TL'den daha fazla
- b) Tam olarak 110 TL
- c) 110 TL'den daha az
- d) Verilen bilgilere göre söylemek imkansız
- e) Bilmiyorum

QK7) Aşağıdaki ifadelerin doğru veya yanlışlığı hakkında ne düşünüyorsunuz?

- a) Yüksek getirili bir yatırım büyük olasılıkla yüksek risklidir
- b) Yüksek enflasyon, yaşam maliyetinin hızla artıyor olması anlamına gelir
- c) Genellikle, borsada çok çeşitli menkul kıymetler satın alarak yatırım riskini azaltmak mümkündür

QD6) Son 7 gün içinde aşağıdakilerden hangisini/hangilerini yaptınız?

- a) Dergi okudum
- b) Gazete okudum
- c) Radyo dinledim
- d) Bilgisayar kullandım
- e) İnternete eriştim
- f) E-posta gönderdim ya da aldım
- g) TV izledim
- h) Cep telefonu kullandım
- i) Bilgisayar oyunu oynadım

QD7_a) Bu yaş gruplarından hangisinde yer aldığınızı söyler misiniz?

- a) 18-19
- b) 20-29
- c) 30-39
- d) 40-49
- e) 50-59
- f) 60-69
- g) 70-79
- h) 80+
- i) Cevaplamak istemiyorum

QD9) Ulaştığınız en yüksek eğitim seviyesi nedir?

- a) Üniversite düzeyi eğitim
- b) Ortaokul düzeyinden sonra teknik/mesleki eğitim
- c) Ortaokulu tamamladım
- d) Ortaokul kısmen
- e) İlkokulu tamamladım
- f) İlkokul kısmen
- g) Örgün eğitim yok

QD10) Bunlardan hangisi şu anki iş durumunuzu en iyi tanımlar? Lütfen asıl iş durumunuzu ifade ediniz.

- a) Kendi işinde çalışan (kendi için çalışan)
- b) Ücretli çalışan (Başka biri için çalışan)
- c) Stajyer
- d) Evle ilgileniyor
- e) İş arayan (işsiz)
- f) Emekli, hastalık nedeniyle çalışamayan
- g) Çalışmayan ve iş aramayan
- h) Öğrenci
- i) Diğer
- j) Bilmiyorum

QD13) Hane halkı gelirinizin genellikle bu kategorilerden hangisinde yer aldığını söyleyiniz.

- a) Bir ayda TL üzeri
- b) Bir ayda TL ve TL arası
- c) Bir ayda TL ya da fazlası
- d) Bilmiyorum

Bitti...

ÖZGEÇMİŞ

Adı ve SOYADI	Fatma KARAMELEK
Doğum Yeri - Tarihi	Ceyhan – 21.01.1986
EĞİTİM DURUMU	
Mezun Olduğu Lise	Ceyhan Yabancı Dil Ağırlıklı Lise
Lisans Diploması	Abant İzzet Baysal Üniversitesi İİBF İşletme Bölümü
Yabancı Dil	İngilizce
İŞ DENEYİMİ	
Çalıştığı Kurumlar	Garanti Bankası A.Ş.
E-Posta	ahmethan0107@gmail.com